

WO'ZBEKSTAN RESPUBLİKASI JOQARI HA'M ORTA ARNAWLI
BİLİM BERIW MİNİSTRLİĞI
BERDAQ ATTNDAG'IT QARAQALPAQ MA'MLEKETLIK
UNİVERSİTETI
QARAQALPAQ FİLOLOGIYASI FAKULTETI

Fakultet dekani`:

_____ f.i.k.dos. Turdi`baev Q.

«_____» _____ 2013-ji`l

5320100-jurnalistika bakalavr bag`dari` 4-kurs studenti Quwanisdhbaeva Nargizani`n` «Qaraqalpaqstan baspasozinde a`dep-ikramli`q normalari`ni`n` sa`wleleniwi» (“Yerkin Qaraqalpaqstan” ha`m “Vesti Karakalpakstana” gazetalari` mi`sali`nda) temasi`ndag`i`

PITKERIW QA'NIGELİK JUMI`SI

Jaqlawg`a ruxsat berildi

İlimiy basshi`:

Jurnalistika kafedراسi`

f.i.k. B.Paluanov.

basli`g`i`: t.i.k. doc. Bekbawliev D

_____ (qoli`)

_____ (qoli`)

«_____» _____ 2013-ji`l.

No`kis – 2013 – ji`l

Mazmuni`:

Kirisiw

I-bap. Jurnalist etikasi`ni`n` tiykarg`i` wazi`ypalari`

1.1. Ra`smiy dereklerde adamgershilik ha`m a`dep-ikramli`q haqqi`nda

1.2. Jurnalisttin` ka`siplik etikasi`ni`n` payda boli`wi`, qa`liplesiwinin` o`zine ta`n belgileri

II-bap. “Erkin Qaraqalpaqstan” ha`m “Vesti Karakalpakstana” gazetalari`nda a`dep-ikramli`q normalardi`n` sa`wleleniwi

2.1. “Erkin Qaraqalpaqstan” gazetasi`nda a`dep-ikramli`q temalardi`n` beriliwi

2.2. “Vesti Karakalpakstana” moral temasi`nin` sa`wleleniwi

Juwmaqlaw.....

Paydalani`lg`an a`debiyatlar

Kirisiw

A`dep-ikramli`q normalari`ni`n` sa`wlelendiriw ha`r bir basili`mni`n` aldi`na qoyg`an waziypasi`. Sebebi, gazeta-jurnal tek informaciya deregi g`ana yemes, al soni`n` menen birge ta`rbiya qurali` da yesaplanadi`. Sebebi, baspasozde adebiya shigarmalarg`a da, soni`n` menen birge publisistikali`q shi`garmalarg`a da ken` wori`n beriledi. A`sirese, a`bebiyat betinde, yamasda a`debiy gazetalarda a`dep-ikramli`q mazmundag`i` materiallardi` ko`plep usdhiratiwg`a boladi.

Pitkeriw qa`nigelik jumi`si`ni`n` aktualli`g`i`:

Wo`zbekstan ma`mleketlik g`a`rezsizligin alg`an ku`nnen baslap aq wo`zinin` siyasiy h`uqi`qi`y ja`ne demokratiyalı`q joli`n tan`ladi`. G`a`rezsizligimiz sebepli barli`q salalarda wo`zgerisler ju`z bere basladi`.

A`sirese jaslar ta`rbiyasi` di`qqat woraydag`i` basli` ma`selege aynaldi`. O`zbekstan Respublikasi` Prezidenti İ.A.Karimov «Joqari` ma`na`wiyat-jen`ilmes ku`sh» atli` miynetinde «Biz xalqi`mi`zdi`n` du`nyada h`esh kimnen kem bolmasli`g`i`, prezidentimizdin` bizden ko`re ku`shli, bilimli, dana h`a`m a`lbette baxi`tli` boli`p jasawi` ushi`n bar ku`sh h`a`m imkaniyatlarimi`zdi` jumsar ekenbiz, bul bag`darda ruwxı`y ta`rbiya ma`selesi h`esh gumansi`z u`lken a`h`miyetke iye. eger biz bul bag`darda saqli`q h`a`m sezgirligimizdi, qatalli`q h`a`m juwapkershiligimizdi jog`altsaq bul ju`da` a`h`miyetli isti wo`z h`ali`na, wo`zi bolarli`qqa taslap qoyatug`i`n bolsaq, muqaddes qa`diriyatlarimi`zg`a suwg`ari`lg`an h`a`m olardan azi`qlang`an ma`na`wiyatimi`zdan, tariyxı`y o`tmishimizden ayi`ri`li`p, aqi`r aqi`betinde

wo'zimiz umti'lg'an uli'wma insani'y rawajlani'w joli'nan shi'g'ip qali'wi'mi'z mu'mkin»¹ dep atap o'tken edi.

Adamzat turmi'si'nda a'dep-ikramli'q normalari'ni'n saqlani'wi A'hmiyetli qubi'li's. Sonli'qtan bi'yi'lg'i «Abat turmi's ji'li» ha'm wo'tken ji'ldag'i «Bekkem shan'araq ji'l'i» ma'mleketlik bag'darlamasi'nda a'dep-ikramli'q qa'delerin saqlawg'a basli' di'qqat qarati'ldi'. A'dep-ikramli'li'q, jasi' u'lkenge h'u'rmet, meh'ir aqi'bet, semyag'a, kindik qani' to'gilgen tuwi'lg'an jerge sadiqli'q pazi'yletlerin jetlistiriw bala ta'rbiyasi'ndag'i yen' a'h'miyetli ta'replerdin' biri.

Fa'rezsizlik ji'llari'nda ma'mleketimizde jaslarg'a ta'lim-ta'rbiya beriw, h'a'r ta'repleme ba'rkamal a'wladti' ta'rbiyalaw ma'mleket siyasaki'ni'n basli' bag'dari'na aylandi'. Prezidentimiz I.A.Karimov ta'repinen islep shi'g'ig'an «Bilimlendiriw h'aqqi'nda»g'i Ni'zam Kadrlar tayarlaw milliy bag'darlamasi'tiykari'nda perzentlerimizdi bilimli, joqari' ilimli, fizikali'q h'a'm ruwxiy jaqtan jetilisen insanlar etip ta'rbiyalawdi'n jan'a mexanizmi qa'liplesti.

Usi' ko'z qarastan ali'p qarag'anda bizin' tan'lag'an temami'zdi'n' aktualli'g'i ma'lim boladi'. Bul temani'n' ja'ne bir aktualli'q a'h'miyeti sonda, Respublikali'q ko'lemdegi «Erkin Qaraqalpaqstan», «Vesti Karakalpakstana» gazetalari' materiallari' sali'sti'rmali' aspektte izertlenedi. Solay eken, yeley ilimpazlar ta'repinen yag'ni'y a'dep-ikramli'q normalari'n baspasozde sa'wlelendiriw ma'selesini, oni' u'git-na'siyatlaw bag'dari' izbe-iz izertlew aktual ma'sele bolip esaplanadi'.

Sonli'qtan biz pitkeriw qa'nigelik jumi'si'mi'zda a'dep-ikramli'q normalari'n baspasozde sa'wlelendiriw ma'selesinin' u'git-na'siyatlani'wi'nda jurnalistlerdin' sheberligin janrli'q wo'zgesheliklerden h'a'm basqada ma'selelerden h'a'm basqada ma'selelerdi izertlewge bag'darlaymiz.

¹ Karimov I. «Joqari ma'na'wiyat-jen'ilmes ku'sh» N., «Qaraqalpaqstan». 2008. 4-bet.

Problemani`n` izertleniw da`rejesi:

A`dep-ikramli`q normalari`n saqlaw payda boli`wi`, tariyxı`y basqı`shlari` izertlenip kelindi. Bul h`aqqi`nda tariyxshi` ilimpazlar, pedagog ali`mlar izertlewler ali`p bardı`. Lekin a`dep-ikramli`q normalari`n baspasozde sa`wlelendiriw ma`selesinin` Qaraqalpaqstan baspa so`zinde sa`wleleniw ma`selesi boyi`nsha o`z aldi`na izertlew jumi`sı` islenbedi. Ay`i`ri`m ji`llarda pitkeriwshiler ta`repinen qa`nigelik jumi`slar jazi`lg`ani`n`n` atap wo`tiw kerek.

Bunnan ti`sqari` Hurmetli Prezidentimiz ta`repinen «2012-ji`l-Bekkem shan`araq ji`li» dep dag`azalani`wi` h`a`m usi` bag`darda qabi`l etilgen bag`darlama jurnalistler ushi`n u`git-na`siyatlaw bag`dari`nda jan`a wazi`ypalardi` ju`kleydi. Bul temadag`a baspa so`z materiallari`n u`yreniw din` waqti` kelip jetti.

Qaraqalpaqstan baspa so`zinde a`dep-ikramli`q normalari`n u`git-na`siyatlawda o`z joli`na iye. Qala berse, h`a`r bir gazeta ta`rbiya ma`selesine u`lken itibar menen qaraydi`. Sonday-aq jurnalistlerdin` sheberlik ma`selesi h`a`r gazetada o`zinin` qa`liplesken stiline iye. Mine usi` ma`selelerdi` ilimiy ko`z-qarastan izertlewdi` biz pitkeriw qa`nigelik jumi`sı`mi`zdi`n` wazi`ypasi`na kirgizdik.

Pitkeriw qa`nigelik jumi`sı`ni`n` maqset h`a`m wazi`ypasi`:

Tiykarg`i` maqsetimiz :

Jumisi`mi`zdi`n` aldi`na qoyg`an maqseti qaraqalpaq baspasozinde a`dep-ikramli`q temasi`ndag`i`n` materaillardi` analizlep u`yreniwden ibarat. Biz bunda moral temasi`ndag`i`n` a`debiy shi`g`armalardi`, sonday-aq, a`dep-ikramli`qqa shaqi`ri`wshi` jurnalistler do`retpelerin de talqi`laymi`z.

Jumi'si mi'zdi'n da'slepki bo'liminde moral temasi'na say ra'smiy derekler, ni'zamlardi, nizamg'a qosimshalardi, olardi'n janri'q wo'zgesheliklerin uyrenemiz.

Awo'sip kiyati'rg'an jas a'wladti a'dep-ikramli'li'qqa, ka'sipke bag'darlawda ustaz-sha'kirt mu'na'sebetlerin, Watang'a sadiqli'q, tuwi'lg'an jerge muh'abbat ruxi'nda ta'rbiyalawdi'n' tiykarlari'n u'yreniw.

Usi' tiykarda «Erkin Qaraqalpaqstan», «Vesti Karakalpakstana» gazetalari'nda a'dep-ikramli'q normalari' h'aqqi'nda materiallardi'n' tutqan ornin, bul materiallardi'n' ta'lim-ta'rbiyani' u'gitlewge qosqan u'lesin aniqlaw, sonday-aq bul materiallardi' jazg'an jurnalistlerdin' jurnalistika janrlari'nan paydalani'w mu'mkinshiliklerin u'yreniwdi wazi'ypa etip aldi'q.

Pitkeriw qa'nigelik jumi'si ni'n' metodikalı'q h'a'm teoriyalı'q bazasi':

Tan'lag'an temani' u'yreniwde Wo'zbekstan Respublikasi' Prezidenti I.A.Karimovti'n' miynetleri¹ jaqi'nnan ja'rdem berdi. Soni'n' menen birge bul temani' izertlew bari'si'nda jurnalistika teoriyasi'n izertlew boyi'nsha ali'p barg'an ilimpazlardi'n' miynetlerine su'yeniw mu'mkin. Sonli'qтан, V.V.Voroshilov, M.S.Cherepaxov, Ya.Mamatova, Sh. Usnatdinov² h'a'm tag'i' basqalardi'n' teoriyalı'q izertleniwleri bizin' jumi'si mi'zdi'n' milliy tiykari' boli'p tabi'ladi'.

¹ Karimov I.A. «Barkamol avlod arzusi» T. «Wzbekiston milliy entsiklopediyasi» davlat milliy nashrieti. 2000. «Yuksak manaviyat-engilmas kuch». T. «Manaviyat» 2008.

² V.V.Voroshilov, Jurnalistika . S.P, 1999 M.S. Cherepaxov, Problem?

teorii publitsistika. M.1973. V.M.Goroxov. Osobennostey jurnalistikogo tvorchestvo. M.1982. V.V. Uchenova. Metod'i janr? Dialektika vzaimodeystviya. M. 1982. V. Nesterenko, K.İrnazarov, Ya. Mamatova, Trud jurnalista: professionalizm, tvorchestvo masterstvo. T: Tom vtoroy 2002. Sh. Usnatdinov. Jurnalistikag'a kirisiw. Oq'w qollanba. N «Qaraqalpaqstan» 2008

Pitkeriw qa'nigelik jumi'si'ni'n' predmeti h'a'm obekti:

A`dep-ikramli`q ha`m ta`lim ta`rbiyasi` ma`selesine bag`darlang`an da`stu`rler, ta`lim-ta`rbiya bag`dari`ndag`i` qa`liplesken is ta`jiriybeler, sonday-aq ba`rkamal a`wlad ji`li` bag`darlamasi` jumi'si`mi`zdi`n' predmeti esaplanadi`. Al, pitkeriw qa'nigelik jumi'si`mi`zdi`n' obekti etip «Erkin Qaraqalpaqstan», «Vesti Karakalpakstana» gazetalari` h'a'm usi` gazetalardi`n` Internettegi web sayti www.erkinkarakalpak.uz materiallari` tan`lap ali`ndi`.

Pitkeriw qa'nigelik jumi'si'ni'n' ilimiy h'a'm

a`meliy a`h`miyeti:

Bizin' pitkeriw qa'nigelik jumi'si`mi`z Qaraqalpaqstanda a`dep-ikramli`q normalari`n saqlaw ma`selesinin' baspa so`zde u`git-na`siyatlanı`w basqi`shlari`n an`lawda, biz tan`lag`an tema boyi`nsha materiallardı`n` spetsifikali`q o`zgesheligin tu`siniwde, sonday-aq jol qoyi`lg`an kemshiliklerdi keleshekte boldi`rmawdi` ug`i`ni`wda a`h`miyetke iye.

Pitkeriw qa'nigelik jumi'si'ni'n' strukturasi`:

Jumi'sti`n' temasi`, maqset h'a'm wazi`ypalari` woni`n' qurli`si`n payda etedi. Wol kirisiwden, baplardan, juwmaqlawdan, paydalang`an a`debiyatlar diziminen ibarat .

Kirisiwde temani`n' aktuallı`g`i`, ilimiy jan`ali`g`i`, a`meliy a`h`miyeti, problemani`n' izertleniw da`rejesi, maqset h'a'm wazi`ypalari`, metodikalı`q h'a'm teoriyalı`q bazasi`, belgilengen predmet h'a'm obektine toqtap o`tedi.

Jumi'sti`n' birinshi babi`nda a`dep-ikramli`q normalari`ni`n` rasmiy hujjetlerde beriliwi, ha`m jurnalisttin` ka`siplik etikasi` haqqi`nda pikir ju`rittik. Bul ma`seleni u`yreniw maqsetinde yeki bo`limge bo`lip izertlew belgilengen.

Jumi'sti`n' ekinshi babi`n “Erkin Qaraqalpaqstan” ha`m “Vesti Karakalpakstana” gazetalari`nda a`dep-ikramli`q normalardi`n` sa`wleleniwi”

dep atadi`q. Bul ma`seleni u`yreniw ushi`n yeki bo`limge bo`lip izertlewdi maqul dep tapti`q. Ha`r bir gazetani`n` janrli`q wo`zgesheligin h`a`m tema tan`law sheberligin u`yreniwde basqa basi`l`imlar menen sali`sti`rmali` aspekte izertlew ju`rgiziwdi maqset etkenbiz.

Bap “Erkin Qaraqalpaqstan” gazetasi`nda a`dep-ikramli`q temalardi`n` beriliwi” ha`m “Vesti Karakalpakstana” moral temasi`nin` sa`wleleniwi” degen bo`limlerden ibarat.

I bap. Jurnalist etikasi`ni`n` tiykarg`i` wazi`ypalari`

1.1. Ra`smiy dereklerde adamgershilik ha`m a`dep-ikramli`q haqqi`nda

Adamgershilik ha`m a`dep-ikramli`q temasi` Qaraqalpaqstan Respublikasi`nin` Konstituciyasi`nda belgilep wo`tilgen.

13-statya. Qaraqalpaqstan Respublikasi`nda demokratiya uli`wma adamgershilik printsiplerine tiykarlanadi`, bularg`a muwapi`q insan, oni`n` turmi`si`, yerkinligi, ar-nami`si`, qa`dir-qi`mbati` ha`m basqa da aji`ralmas huqi`qlari` yen` joqari` bayli`q boli`p tabi`ladi`.

Demokratiyalı`q huqi`qlar ha`m yerkinlikler Konstituciya ha`m ni`zamlar menen qorg`aladi`.

14-statya. Ma`mleket wo`zinin` jumi`si`n insanni`n` ha`m ja`miyettin` abadanli`g`i` ma`plerin go`zlep, socialli`q a`dillik ha`m ni`zamli`li`q principlerinde quradi`.¹

Usi` bas Qamusi`mi`zdi`n` V babi`nda yaki “Wuli`wma rejeler”inde adamlardi`n` puqarali`q huqi`qlari` ken` tu`rde berilgen:

“18-statya. Qaraqalpaqstan Respublikasi`ni`n` barli`q puqaralari` birdey huqi`qlarg`a ja`ne erkinliklerge iye boli`p, ji`ni`si`ni`n`, rasasi`ni`n`, milletinin`, tilinin`, dininin`, socialli`q shi`g`i`si`ni`n`, isenimlerinin`, jekke ha`m ja`miyetlik awhali`ni`n` ayi`rmashi`li`g`i`na qaramastan ni`zam aldi`nda ten`.

Jen`illikler tek ni`zam menen belgileniwi mu`mkin ha`m socialli`q a`dillik printsiplerine sa`ykes keliwi tiyis.

19-statya. Qaraqalpaqstan Respublikasi`ni`n` puqarasi` ha`m ma`mleket wo`z-ara huqi`qlar ha`m wo`z-ara juwapkershilik penen baylani`sadi`.

¹ Qaraqalpaqstan Respubli kasi` Konsti tuci yasi`. No`ki s, Qaraqalpaqstan baspasi`, 1993. 9-bet.

Puqaralardi`n` Konstituciyada ha`m ni`zamlarda bekitilgen huqi`qlari` menen erkinliklerine qol qati`lmaydi` ha`m sudti`n` sheshimisiz bulardan ayi`ri`wg`a yamasa sheklewge hesh kimnin` haqi`sì` joq.

20-statya. Puqarani`n` wo`z huqi`qlari`n ha`m yerkinliklerin a`melge asi`ri`wi` basqa adamlardi`n`, ma`mleketin` ha`m ja`miyettin` ni`zamli` ma`plerin, yerkinliklerin buzbawi` tiyis.”¹

Bizin` pikirimizshe, “Jeke huqi`qlar ha`m yerkinlikler” degen VII babi`nda ja`ne insan huqi`qlari` aydi`nlasadi`:

22-statya. Jasaw huqi`qi` ha`r bir adamni`n` aji`ralmas huqi`qi` boli`p tabi`ladi`. Wog`an qol qati`w yen` awi`r ji`nayat boli`p tabi`ladi`.

23-statya. Ha`r bir adam yerkinlik ha`m jeke qol qati`lmasli`q huqi`qi`na iye.

Ni`zamg`a tiykarlanbay turi`p hesh kim qamaqqa ali`nbaydi` yamasa qamaqta saqlanbaydi`.

24-statya. Ji`nayat islewde ayi`plang`an ha`r bir adam ayi`bi` sudta ja`riyali`li`q joli` menen qaralmag`ansha ha`m ni`zamli` ta`rtipte ani`qlanbag`ansha ayi`psi`z yesaplanadi`, wonda wog`an wo`zin qorg`awi` ushi`n mu`mkinshilikler ta`miyinlenedi.

Hesh kim qi`ynawlarg`a, ku`sh jumsawg`a, basqa da ayawsi`z ha`reketke yamasa adamni`n` ar-nami`si`na tiyetug`i`n qatnasi`qlarg`a duwshar etiliwi mu`mkin emes.

Wo`zinin` kelisimiz hesh kim meditsinali`q yamasa ilimiy ta`jiriybelerge tarti`lmaydi`.

25-statya. Ha`r bir adam wo`zinin` ar-nami`si`na ha`m qa`dir-qi`mbati`na qol qati`wdan, wo`zinin` jeke turmi`si`na aralasi`w`dan qorg`ani`wg`a haqi`li`, wo`zinin` turaq jayi`na qol qati`lmasli`q huqi`qi`na iye.

¹ Qaraqalpaqstan Respublikasi` Konstituciyasi`. No`ki s, Qaraqalpaqstan baspasi`, 1993. 10-bet.

Ni`zam menen na`zerde tuti`lg`an jag`daydan ha`m ta`rtipten basqa payi`tlarda hesh kim turaq jayg`a kiriwge, wonda tintiw ju`rgiziwge yamasa ko`zden wo`tkeriwge, xat jazi`si`w ha`m telefon arqali` so`ylesiw si`ri`n buzi`wg`a haqi`li` emes.”¹

“Adam huqi`qlari`ni`n` ha`m yerkinliklerinin` kepillikleri” degen X bapta moralli`q temag`a say mazmun jati`r.

41-statya. Ma`mleket puqaralardi`n` Konstitutsiya ha`m ni`zamlar menen bekitilgen huqi`qlari`n ja`ne yerkinliklerin ta`miyinleydi.

42-statya. Ha`r bir adamg`a wo`zinin` huqi`qlari` menen yerkinliklerin sud arqali` qorg`aw, ma`mleketlik uyi`mlardi`n`, lawazi`mli` adamlardi`n`, ja`miyetlik birlespelerdin` ni`zamsi`z ha`reketleri jo`ninde sudqa shag`i`m yetiw huqi`qi`na kepillik beriledi.

43-statya. Jas wo`spirimlardin`, miynetke jaramsi`z ha`m jalg`i`z basli` qartayg`an adamlardi`n` huqi`qlari` ma`mleket ta`repinen qorg`aladi`.

44-statya. Hayal-qizlar ha`m er adamlar ten`dey huqi`qlarg`a iye.²

Bunnan son` shan`araqta atalardi`n` worni`, analardi`n` roli jo`ninde ayti`ladi`. Bul bizin` pitkeriw qa`nigelik jumi`si`mi`zdi`n` aldi`na qoyg`an ma`qsetinen kelip shi`g`adi`. Ma`selen,

“63-statya. Anali`q ha`m balali`q ma`mleket ta`repinen qorg`aladi`.

64-statya. Yerjetken, miynetke jaramli` balalar wo`zlerinin` ata-analari`na g`amxorli`q ko`rsetiwge minnetli.”³

Ko`pshilik publicistikali`q materiallarda mine usi` mashqalag`a dus kelemiz. Sonli`qtan biz bug`an u`lken itibar berdik.

Informatsiya toplaw h`a`m atqari`w protsesinde jurnalisttin` erkinligiine jurnalistlik xi`zmetin qorg`aw h`aqqi`ndag`i` Wo`zbekstan Respublikasi`

¹ Qaraqalpaqstan Respublikasi` Konstitutsiyasi`. No`ki s, Qaraqalpaqstan baspasi`, 1993. 11-bet.

² Qaraqalpaqstan Respublikasi` Konstitutsiyasi`. No`ki s, Qaraqalpaqstan baspasi`, 1993. 13-bet.

³ Qaraqalpaqstan Respublikasi` Konstitutsiyasi`. No`ki s, Qaraqalpaqstan baspasi`, 1993. 16-bet.

“Jurnalistik xizmetin qorg'aw h'aqqi'nda”g'i'ni zamni'n' 3-statyasi'na muwapi'q' “Jurnalistik – Wo'zbekstan Respublikasi'ni'n' yaki shet el ma'mlekettin' g'alaba xabar qurallari'nda xizmet qilug'i'n yamasa olarda sha'rtnama (kontrakt) tiykari'nda isleytug'i'n h'a'm belgili temadag'i'xabardi' toplaw, analizlew h'a'm tarqati'w menen shug'i'llani'wshi' shaxs” boli'p yesaplanadi'. Jurnalistik wo'z ka'sibine tiyisli xizmetti a'melge asiri'w waqti'nda xabar toplaw, woni' analizlew h'a'm tarqati'w: informatsiya ali'w ushi'n ma'mleket organlari'na, puqaralardi'n' wo'zin-wo'zi basqari'w organlari', ja'ma'a't birlespeleri, ka'rxanalar, mekemeler h'a'm sho'lkemlerge mu'ra'ja'a't etiw, jurnalistik tekseriw wo'tkeriw, ja'ma'a't birlespelerine, soni'n' ishinde jurnalistik xali'q-arali'q sho'lkemlerine kiriw h'uqi'qi'na iye.

Bunnan ko'rnip turg'ani'nday jurnalistik wo'z xizmetin atqari'w waqti'nda toli'q h'uqi'q h'a'm erkinliklerge iye. Wol erkin informatsiya toplaw h'a'm tarqati'wi', informatsiya ali'w ushi'n ma'mleket organlari'na, sho'lkemlerge mu'ra'ja'a't etedi. Bul jolda h'esh kimni'n' wog'an tosqi'nli'q etiw mu'mkin emes.

Joqari'da ayti'p wo'tkenimizdey jurnalistik wo'z xizmeti shen'berinde jurnalistik tekseriw wo'tkeriw h'uqi'qi'na iye. Jurnalistik wo'z tekseriwlerini'n' na'tiyjelerin g'alaba xabar qurallari' arqali' tarqati'wg'a, wolardi' ma'mleket organlari', puqaralardi'n' wo'zi-wo'zi basqari'w organlari', ja'ma'a't birlespeleri, ka'rxanalar, iskeshele, sho'lkemler h'a'm lawazi'mli' shaxslarg'a i'qti'yarli' tu'rde usi'ni'wi' mu'mkin.

Ku'ndelikli baspa so'z bizni' bu'gingi ku'nde de g'a'rezsiz ja'ma'atimizdin' rawajlani'wi', oni'n' ideologiyali'q jumislari'n alg'a ilgerlewshi siyasiy h'a'm sho'lkemlik iskerligin artiri'wsha h'u'kmet qararlari'n a'melge asradi'. Ja'miyetlik turmisti' sa'wlelendiriwshi yen' tiykarg'i' qural boli'p esaplanadi'. Jurnalistika ken' ja'miyetke u'zliksiz tu'rde informatsiya jetkeredi.

Gazeta betinde baspa so'z ushi'n en' basli' tiykarg'i' na'rse wolardi'n' mazmuni'ni'n' , faktlerdin' ani`q h'a'm ko'p boli`wi` h'a'm oni'n' jurnalistlik tekseriwden kelip shi`g'i`p ja'riyalang'anli`g'i` a'h'miyetli boli`p esaplanadi`. Bul jag'dayda publitsistikali`q materiallardin' mazmuni`n, sapasi`n, mashqalalari`n, bag'dari`n h'a'm bu'gingi ku'n ushi'n a'h'miyetin ani`qlaydi`. Publitsistikali`q materialli`ni'n' mazmuni` 1-olardi'n' tu'ri h'a'm formasi`, yag'i`ni'y janrlari` 2-ori`nda turadi`. Biraq, bul jerde sansn da yesapqa ali`wmi`z kerek. Materiallardin' janri`, a'lbeta, woni'n' mazmuni`n, toplag'an materiallardin' a'h'miyeti si`pati`na soni'n' menen birge bul faktlerdi avtordi'n' worni` worni`na qoyi`w sheberliginen de g'a'rezli.

1.2. Jurnalisttin' ka'siplik etikasi`ni'n' payda boli`wi`, qa'liplesiwinin' wo'zine ta'n belgileri

Bu'gin, biz, jan'a XXI asirdin' w o'zine ta'n belgi-qa'siyeti esaplanatug'in informatsion «partlaw» ju'z beretug'in globallasi'w jag'dayi'nda, ma'limleme kommunikaciyallari tezlik penen rawajlani'p barati'rg'an bir da'wirde jasap ati'rmi'z. Bunda jurnalistlerdin' worni' u'lken a'h'miyetke iye.

I.A.Karimov.

Joqari'da prezidentimiz terepinen keltirilgen bul pikirler bu'gingi ku'ndegi g'alaba xabar qural qurallari' xi'zmetkerlerinin' aldi'na u'lken talaplar qoyadi'. Ja'miyetshiliktin' informatsiyag'a bolg'an talabi'ni'n' arti'p bari'wi' radio, televidenie baspa so'z organlari' xi'zmetinin' operativligin talap etpekte. Biz bu'gingi ku'nimizdi g'alaba xabar qurallari'si'z ko'z aldi'mi'zg'a keltire almaymi'z. Wo'ytkeni jurnalisttin' aytqan yaki jazg'an h'a'r bir so'zinin' ku'shi bu'gingi ku'nde du'nyani' terbetip, oni' lerzege keltiriwge qa'dir. Bug'an mi'sal retinde usi' jildi'n' g'u'-may ku'ni Bi-bi-si radio tolqi'nlarinda berilgen bir mag'li'wmat Iraktag'i' toz-topalan'di' Evropag'a ko'shirip keltirgenin ayti'p o'tsek boli'di'. Ja'ne qanday wag'i'ya ju'z berdi deysiz be? Bi-bi-si xabarshi'si' E.Gilligan ma'limleme deregin jariyalamag'an h'alda, Ulli' Britaniyani'n' Bas Ministiri Toni Blerdi o'z ma'mleketinin' Parlamentine, Parlament arqali' pu'tkil ja'miyetshilikke jalg'an informatsiya tarqatqanli'qta aytilada. Bas ministirdin' birinshi o'tirigi sol ol o'tirik sentyabrinde Parmament ag'zalari' aldi'ndag'i' jinyali'si'nda Irakti bioximiyali'q quralg'a iye degen. Yekinshi o'tirigi bolsa, uri's baslani'wi' aldi'nda T.Bler Irak qi'rg'i'n etiwshi qurallardi' n'o' minutta tayar jag'dayg'a keltiriwge qa'dir degen mazmunda dag'li'wmat bergen. Bi-bi-si din' jurnalistinin' professional turaqli'li'g'i'n qatan', Bas ministirdin' usi' mag'li'wmatti' qaysi' derekten alg'anli'g'i'n tekserip ani'qlapti'. Belgili bolg'anday, bul mag'li'wmatti' wol amerikalig' siyosatshi'ni'n' ilimiy isinen alg'an. Bul radio esittiriwi u'lken narazili'qlardi' keltirip shi'g'ardi' h'a'm siyasi'y a'rbaplar Toni Bledi otstavkag'a shi'g'i'wi' h'aqqi'ndag'i' ma'seleni

de ortag'a tasladi. Demek bul jerde ma'mleket basshisi'ni'ni' woylanbay so'ylegen eki awiz so'zi g'alaba xabar qurallari ta'repinen qatti si'ng'a ali'ni'p, woni'ni' xali'qarali'q abi'rayi'ni'ni' to'menlewine de ali'p keledi. Demek bunnan ko'rinip turi'pti' jurnalistlerdin' bu'gingi ku'ni ja'miyetimizde ayri'qsha h'a'm a'h'miyetli ori'ndi' iyeleytug'i'ni'li'g'i'.

Informatsiyag'a bolg'an talap h'a'r qanday ja'miyette oni'ni' rawajlani'wi'ni'ni' tiykari' boli'p esaplanadi'. Baspa so'zdin' a'h'miyeti sonnan ibarat adamni'ni' ja'miyette tutqan orni'ni' ideyali'q a'h'miyetin belgileytug'i'ni' ta'teplerdin' biri. Sebebi baspa so'z sotsialli'q turmi'sti' sa'wlelendiriw arqali' waqi'yalardi' bildirip, talqi'law h'a'm adam sani'na qayta ta'sir etiw ku'shine iye. g'alaba xabar qurallari' ja'miyetlik informatsiyalardi' toplaw, qayta islew h'a'm tarqati'w funktsiyalari'ni' atqaradi' h'a'm insaniyat ja'miyetshiliginde woni'ni' qa'liplesiwde u'lken ori'ni'ni' tutadi'.

Yen' da'slep a'yyemgi zamanlarda adamlardi'ni' azi'q-awqatqa, turaq jayqa bolg'an talabi' si'yaqli' h'a'r qi'yli' informatsiyag'a bolg'an talabi' da wo'sip baradi'. Qa'wimlik du'zim da'wiri tusi'nda adamlar arasi'nda informatsiya almasi'w protsessi so'ylewdin' ja'rdemi menen a'melge asi'wi' h'a'm informatsiya tarawindag'i' za'ru'rlik bul ka'siptin' tuwi'li'wi'na ali'p keldi. Al ma'mlekettin' payda boli'wi'ni' menen ja'miyetlik idiyalardi' tarati'w h'aqqi'ndag'i' ma'mle kelip shi'qti'. Yen' da'slep informatsiya tarati'w orotarlardi'ni', ma'mleketlik h'a'kimiyat wa'killerinin', shirkew xi'zmetkerlerinin' ja'rdeminde awizsha a'melge asirilg'an. B.E.Sh. I asirge Rim imperatori' Yuliy Yezardi'ni' tusi'nda informatsiyalardi' jazba tu'rde tarati'w bolg'anli'g'i' h'aqqi'nda tariyxshi'lar mag'li'wmat beredi. Baspa so'zdin' en' da'slepki ko'rinisleri b.e.sh. I-II asirge Mesopatamiyada, Qi'tayda i'lay taxtayshalar ko'rinisinda Rimde shi's taqtayshalar ko'rinisinde tabi'lg'an. XXV asirde Rimde «Acta senatist» yag'ni'y «Senat xabarlari'» degen bir bet ko'lemindegi gazeta shi'qqan.

Jurnalisttin' a'dep-ikramli'li'g'i do'retiwshilik jumi'si'ni'n' na'tiyjeli bari'wi'nda u'lken a'h'miyetke iye boladi'. Jurnalist ka'siplik etikasi'n orni'na qoyi'p is ju'ritiwi menen bir qansha jetiskenliklerge erise aladi'. Eger jurnalist etika normalari'n bilse, (h'a'm) konstitutsiya ni'zamlardi' h'u'rmetlese h'a'm og'an i'layi'q tu'rde h'a'reket etse onda oni'n' tayarlag'an ko'rsetiwi, esittiriwi yamasa maqalasi' xali'q ta'repinen u'lken qi'zi'g'i'wshi'li'q penen ko'riledi, ti'n'lanadi' yaki oqi'ladi'. Buni'n' ushi'n jurnalistlerdin' a'dep-ikramli'li'g'i' normalari'ni'n' ji'yi'ndi'si' yag'niy etika kodeks qabi'l etiliwi tiyis. Sonda g'ana jurnalistlerdin' a'dep-ikramli'li'q normalari'n saqlaydi'.

Informatsiyag'a bolg'an talap h'a'r qanday ja'miyette oni'n' rawajlani'wi'ni'n' tiykari' boli'p esaplanadi'. Baspa so'zdin' a'h'miyeti sonnan ibarat adamni'n' ja'miyette tutqan orni'n ideyali'q a'h'miyetin belgileytug'i'n ta'teplerdin' biri. Sebebi baspa so'z sotsialli'q turmi'sti' sa'wlelendiriw arqali' waqi'yalardi' bildirip, talqi'law h'a'm adam sani'na qayta ta'sir etiw ku'shine iye. g'alaba xabar qurallari' ja'miyetlik informatsiyalardi' toplaw, qayta islew h'a'm tarqati'w funktsiyalari'n atqaradi' h'a'm insaniyat ja'miyetshiliginde oni'n' qa'liplesiwde u'lken ori'n tutadi'.

Jurnalistika g'alaba xabar h'a'm propaganda qurallari' (baspa so'z, radio h'a'm televidenie) arqali' a'h'miyetli informatsiya tayrlaw maqsetinde a'melge asir'latug'i'n ja'miyetlik xi'zmet, usi' xi'zmet shen'berindegi ka'sipler (xabarshi', a'debiy redaktor, reportër) ji'ynag'i', baspa so'z tariyx'i, teoriyasi' h'a'm a'meliyati'n u'yreniwshi ilim tarawi'. Jurnalistikada trqati'lg'an informatsiya ja'miyetshiliktin' pikiri h'a'm du'nyag'a ko'z-qarasi'n qa'liplestiredi, h'a'r qi'yli' waqi'yalar, protsessler h'aqqi'nda, ja'miyettin' ekonomikal'i'q, ja'miyetlik-siyasiy, ruwx'i'y rawajlani'wi' h'aqqi'nda ko'z-qaras payda etedi.

Ku'ndelikli baspa so'z bizin' bu'gingi ku'nde de g'a'rezsiz ja'ma'timizdin' rawajlani'wi', oni'n' ideolrgiyali'q jumi'slari'n alg'a ilgerlewshi siyasiy

h'a'msho'lkemlik iskerligin arti'ri'wsha h'u'kmet qararlari'n a'melge asradi'. Ja'miyetlik turmi'sti' sa'wlelendiriwshi en' tiykarg'i' qural boli'p esaplanadi'. Jurnalistika ken' ja'miyetke u'zliksiz tu'rde informatsiya jetkeredi.

Gazeta betinde baspa so'z ushi'n en' basli' tiykarg'i' na'rse olardi'n' mazmuni'ni'n' , faktlerdin' ani'q h'a'm ko'p boli'wi' h'a'm oni'n' jurnalistik tekseriwden kelip shi'g'i'p ja'riyalang'anli'g'i' a'h'miyetli boli'p esaplanadi'. Bul jag'dayda publitsistikali'q materiallardin' mazmuni'n, sapasi'n, mashqalalari'n, bag'dari'n h'a'm bu'gingi ku'n ushi'n a'h'miyetin ani'qlaydi'. Publitsistikali'q materialli'ni'n' mazmuni' 1-olardi'n' tu'ri h'a'm formasi', yag'ini'y janrlari' w-ori'nda turadi'. Biraq, bul jerde sansn da esapqa ali'wmi'z kerek. Materiallardin' janri', a'lbetteu', oni'n' mazmuni'n, toplag'an materiallardin' a'h'miyeti si'pati'na soni'n' menen birge bul faktlerdi avtordi'n' orni' orni'na qoyi'w sheberliginen de g'a'rezli.

Baspa so'z erkinligi – so'z erkinligi, shaxs erkinligi, h'u'jdan erkinligi si'yaqli' siyasiy h'uqi'qlardan biri ekenligi h'a'm baspa so'zdin' erkin is ali'p bari'wi', kisilerdin' baspa so'zden erkin paydalana ali'wi', onda o'z pikir h'a'm tuyg'i'lari'n ko'rsete ali'w erkinligi, informatsiya ali'w h'a'm tarqati'w erkinligi ekenligi insan o'z aldi'nda turg'an tariyxii'y ekanomikali'q siyasiy za'ru'riyatti' an'lap jetkende g'ana erkin boladi', erkin pikirley aladi'. Baspa so'z erkinligide usi'nday belgilerge iye. Yag'ini'y ja'miyet rawajlani'wi'na, oni'n' ni'zamlari'na juwap beriwshi baspa so'z g'ana erkin baspa so'z boladi'. Ja'miyet rawajlani'wi'ni'n' bas ma'selelerin shuqi'r tu'singen, og'an juwap Bere alg'an jurnalist g'ana erkindur. Eskirgen, o'z o'mirin jasag'an sotsiiali'q ta'rptiler h'a'm qaraslarga xi'zmet qi'li'wshi jurnalist erkin bola almaydi'. Baspa so'z erkinliginin' e tiykari' boli'p`

1. Socialli'q – siyasiy

2. Ekonomikali'q

3. Ruwxìy tiykarlarì. Baspa so'z erkinligi ma'selesinin' baspa so'z payda bolg'an waqìttan baslap barli'g'i` h'a'm tu'rli ja'miyette tu'rlishesheshiletug'i`n edi. Baspa so'zdin' tung'i`sh da'wirlerinde jeke h'u'kimdarlar ushi`n xi`zmet qi`lg'an avtoritar baspa so'zdin' ken' xali`q ushi`n erkin bola almadi`. Bul baspa so'zdin' iyeleri bolg'an jeke h'u'kimdarlar ma'plerine qarsi` edi.

Baspa so'zdin' w – bas funktsiyasi` analiz boli`p tabi`ladi`. Bul funktsiya arqali` faktler, waqìya h'a'm h'a'diyselelerin' ishki sebeplerinin' ashi`p beriliwi a'melde bildiredi. Baspa so'zdin' bul funktsiyasi` da sotsialli`q turmi`sti`n' h'a'mme tarawlarìn qamrap alg'an. Bul funktsiyani`n' sotsialli`q, ekanomikali`q, ma'deniyatti`n' rawajlanìwi`nda, tsivilizatsiyani`n' rawaji`nda, pa'n texnika a'debiyat h'a'm ko'rkem o'nerdin' ka'mal tabi`wi`nda, insan an'i`ni`n' o'siwinde a'h'miyeti u'lken. Baspa so'zdin' analiz funktsiyasi`n iske asi`ri`wda baspa so'z tu'rleri – gazeta h'a'm jurnallar, g'alaba xabar qurallari` – radio, teleko'rsetiwler barqulla is ali`p baradi`. Bul funktsiyani` iske asi`ri`wda publitsistikani`n' analitikali`q janrlari` maqala, korrespondentsiya, sholi`w, retsenziya h'a'm de ko'rkem publitsistikali`q janrlar – ocherk, a'sse, feleton, poleflet tiykgarg'i` wori`ndi` tutadi`. Analiz funktsiyasi` jurnalistten shuqi`r bilim, sotsialli`q turmi`sti`n' ma'lim birtarawi` boyi`nsha arnawli` bilim asi`ri`wdi` talap etedi. G`a'rezsizlikke eriskennen son' respublikami`z baspa so'zinde tah'lil funktsiyasi` quramalasi`p barati`r. Baspa so'zdin' sotsialli`q turmi`s waqìyalarìn tasvirlep h'a'm tah'lil etip qoymastan sotsialli`q turmi`sqa ta'sir de ko'rsetiwi kerek. Baspa so'zdin' bul ta'repin oni`n' funktsiyalardi`g'i` e ta'repin, yag'ni`y ta'sir funktsiyasi`n belgilep beredi. Baspa so'zdin' ta'sir funktsiyasi`n woni`n' xabarlaw h'a'm analiz funktsiyalari` menen ti`g'i`z baylani`sli`. Baspa so'zdin' turmi`sqa ta'siri w tu'rli 1. Ma'jbu'riy w. Tikkeley boli`p keledi.

Ja'miyetshilik pikiri – baspa so'zdin' h'a'm oni'n' tiykari` bolg'an publitsistikani'n' bas ma'selesidur. Baspa so'zdin' turmi`sqa bevosita ta'siri bolsa, baspa so'z materiallari`ni'n' na'tiyje beriw menen o'lshenedi. Turmi`sqa bevosita ta'sir etiwde baspa so'z nashrlari`ni'n', jurnalistlerdin' de tiykarg'i` ornin` bar. Baspa so'z funktsiyalari` o'z-ara birigip h'a'm rawajlani`p baradi`. Baspa so'z funktsiyalari` barqulla quramalasi`p baradi`.

Baspa so'z ju'klengen funktsiyalari`n iske asiri`wda ma'lim printsiplerge a'mel qiladi`. Printsip so'zi – latinsha "principum" so'zinen aling'an bolip, "tiykar", "baslang'i`sh pikir" degen ma'nisti bildiredi. Baspa so'z bas printsipleri woni'n' a'h'miyetinen kelip shig'adi`. Baspa so'z uliwma insaniyli`q informatsiya beriw ushin`n ashilg'an eken, oni'n' bas printsipti de uliwma insaniyli`qdur. Bul printsiptin' nazariy tiykari` – insaniyat ja'miyetinin' jetekshiku'shi, barli`q bayli`qlardi` jarati`wshidur. Bul printsiptin' talabi` – h'a'r bir baspa so'z baspasi`, g'alaba xabar qurallari` insaniyatqa xizmet etiw, oni'n' maqset h'a'm ma'plerin, tilek h'a'm maqsetlerine qaray jumis` islewi lazim. Bul printsip azg'ana bolsa da buzi`liwi` baspa so'zdin' o'z funktsiyalari`n isley almawina`n ali`p keledi. Bul printsip h'a'r bir jurnalist, publitsist, qa'lem xalqin`nan o'z do'retiwshiligi, o'z qa'lemin insaniyatin`n ulli` ma'pleri ushin`n qarati`wdi` talap etedi. Bul printsip uliwma do'retiwshiliktin' bas qag'i`ydasi` bolip esaplanadi`. Baspa so'zdin' bas printsiplerinen biri – xaliqushil`li`q ekenligi. Bul printsiptin' uliwmain`sanilyli`q printsiptinin' dawashi` bolip esaplanadi`. Xaliqu` – ma'lim bir territoriyada jasawshi`, tariyxin`, ta'g'diri, ma'pleri menen birlesken adamlar jiy`indi'si`. Baspa so'z sol xaliqu`tin' ma'pleri, turmi'si`, tariyxin`, ma'deniyatin`, rawajlani`wi` ma'selelerin ken` jarati`wi`, oni'n' rawajlani`wi`na xizmet etiw lazim. *a'r bir baspa so'z baspasi`, g'alaba xabar qurallari` xaliqu`tan ajralmaslig'i`, oni'n' turmi'si`, miynet, arzi`w – u'mitlerin ashiqu` sa'wlelendiriliwi mu'mkin. Bul printsip h'a'r bir jurnalist, miynetin xaliqu`qqa arnali`wi`n talap etedi.

Xali`qshil`iq printsinin` ko`rinislerinen biri milliylik. Baspa so`z milliylik printsinine de a`mel qil`wi` kerek. Millet – tariyxan du`zilgen, ma`deniyati`, tili, territoriyasi`, ekanomikal`iq turmi`si` ruwx`y ta`replerinin` uli`wmali`g`i` tiykari`nda payda bolg`an adamlar birlespesi. Mi`s` o`zbek milleti, rus milleti h`a`m basqa. Milliylik xalqshil`i`qti`n`, uli`wma insaniyli`qti`n` bir quramli` bo`legi eken, usi` millet territoriyasi`, usi` millet tilinde shi`g`atug`i`n baspa so`z o`z milletinin` ma`pleri, Murat-maqsetleri rawajlani`wi` ushi`n xi`zmet etiwilazim. Ha`r bir jurnalist o`z do`retpesinde o`z milletinin` turmi`si`, ruwx`y Murat-maqsetlerin ashi`p beriwi kerek. Milliylik printsinin` xali`qshil`iq, uli`wmainsaniyli`q printsiplerinen kelip shi`g`adi`.

Baspa so`z printsipleri quramalasi`p barati`r. Baspa so`z h`aqqi`ndag`i` nizamlarda baspa so`zdin` bas printsipleri o`z ko`rinishin` tapti`. Baspa so`z printsipleri ja`miyet rawajlani`wi` menen birlikte rawajlani`p, quramalasi`p, jan`a-jan`a ta`repleri ashi`li`p bara beredi.

Baspa so`z materiallari`n tayarlaw, h`a`r bir janrda islew, baspa so`z materiallari`n basi`w, efirge uzati`w h`a`m basqa tarawlarda jan`a a`miller h`a`m qa`driyatlar qollani`ladi`.

Baspa so`zdin` sotsialli`q a`h`miyeti, tiykarg`i` funksiyalari` arqali` ko`z-qaras ja`ma`a`tshilik pikirinin` an`lati`wshi`si` bol`wi` lazim. Baspa so`z funksiyalari`n iske asiri`wda ja`ma`a`tshilik pikirge tayani`p is ko`redi.

Ja`ma`a`tshilik pikiri ja`miyeti adamlar toparlari`ni`n` ja`miyet turmi`si`ndag`i` fakt h`a`m waqi`yalarg`a ashi`q yaki jasi`ri`n o`z mu`na`sibetin bildiriwshi g`alabali`q an` h`alati`dur. Ja`miyetlik pikirinin` ja`miyette gu`zetiwshi, ma`sla`h`a`t beriwshi yaki ma`jbu`r etiwshilik funksiyalari`n a`melge asiradi` h`a`m mashqalalar boyi`nsha pikirler bildiredi, h`u`kim shi`g`aradi`. Ja`ma`a`tshilik pikiri o`z xarakterine qarap unamli` yaki unamsi`z bol`wi` mu`mkin. Ja`ma`a`tlik pikiri sotsialli`q turmi`stag`i` kishi bir ma`seleden tarti`p, pu`tkil insaniyat ushi`n tiyisli bolg`an ju`da` ken` ko`lemdegi

ma'sele h'a'm mashqalalardi` da o'z ishine aladi`. Ja'ma'a'tshilik pikiri tu'rli jollar h'a'm qurallar arqali` bildiriledi. Ma'mleketimiz tiykarg'i` ni`zamlarda o'z ko'rinisin tapqan so'z erkinligi h'uqi`qi` birinshi gezekte ja'ma'a'tshilikke o'z pikirin bildiriw ekenligidur. Bul h'uqi`q tu'rli ja'miyette tu'rlish sheshiledi. Baspa so'zdin' tiykari`n qurawshi` publitsistikani`n' tiykarg'i` wi`zi`ypasi` ja'miyetshilik pikirin rawajlandi`ri`wdan ibarat. Gazeta, jurnal, radio h'a'm televideniye ja'ma'a'tshilik pikirinde o'z ko'rinisin tabadi`. Ja'ma'a'tshilik pikirin' a'melge asi`wi`nda baspa so'zdin' ta'sir funksiyasi` tiykarg'i` rol oynaydi`. Ja'ma'a'tshilik pikirin' a'melge asi`wi`nda baqa sho'lkemler, ma'mleket bo'limleri de tiykarg'i` ori`ndi` tutadi`. Mi`s` %zbekistan parlamenti ta'repinen Wo`zbekistan konstitutsiyasi`, til h'aqqi`ndag'i`, jer h'aqqi`ndag'i`, g'alaba xabar qurallari` h'a'm basqa arnawli` ni`zamlar h'a'm h'u'jjetlerdin' uli`wmaxali`qli`q ba'sekesine qoyi`li`wi` pikirimizdin' da'liyidur. Milliy g'a'rezsizlikke eriskennen son' Wo`zbekistan baspa so'z h'a'm g'alaba xabar qurallari` ja'miyetshilik pikirin rawajlandi`ri`wg'a u'lken itibar bermekte. "Ma'mleketimizdegi sotsialli`q-siyasiy turaqli`li`q ja'miyetshilik pikirin' h'alati`na jeterli da'rejede baylani`sli` boli`p, oni` rawajlandi`ri`wda g'alaba xabar qurallari`na arnawli` ori`n beriledi" – deyilgen I.Karimovti`n' 'Wo`zbekistan XXI – a'sir bosag'asi`nda" kitabi`nda. Jurnalistika ka'sibi en' a'weli unamli` ka'sipdur. Yag'ni`y bul ka'sip baspa so'z nashrlari h'a'm de g'alaba xabar qurallari`nda islew, baspa so'z materiallari`n jazi`w h'a'm tayarlaw, baspalardi` h'a'm xabar qurallari`n shi`g'ari`w (efirge uzati`w) h'a'm tarqati`wda qatnasadi`, is ali`p baradi` demekdur.

Jurnalistika ka'sibi g'alaba xabar qurallari`n a'melge asi`ri`wdi`n' tiykarg'i` qurali` boli`p esaplanadi`. Jurnalistika ka'sibi ko'p qi'rli` ka'sip boli`p tabi`ladi`. Jurnalistika ka'sibi usi`ni`n' menen birlikte sotsialli`q-siyasiy is ali`p baradi`. Jurnalist o'z ja'miyeti, xalqi`, milleti, watani`ni`n' ma'pleri ushi`n gu'resshi, jaqsi` siyasatshi`, ja'ma'a't arbabi` da boli`wi` lazi`m. Ja'h'a'nnin'

jetiliskan insanlari` jurnalistika ka`sibine u`lken bah'a Bergen h'a`m ja'miyetke xi`zmet etiwidin' en' ulli` mi`sali` dep bilgen. Qon'si` rus jurnalistikasi`ni`n' ataqli` ali`mlari`nan ulli` shayi`r A.S.Pushkin, ataqli` ali`m Lomonosov, xali`qshi`l publitsist N.G.Cherni`shevskiy h'a`m basqalar. Ma`lim XX – a`sir baslari`nda Tu`rkistanda oyani`w da`wirinde M.Abdurashidov, M.Beh`budiy, A.Avloniy h'a`m basqalar u`lgili qatnasqan. Soni` ayti`w kerek, jurnalistika ka`sibi en' a`yyemgi ka`siplerden biri.

Wol baspa so`z payda boli`wi` menen kelip shi`qti` h'a`m rawajlandi`. Baspa so`zdin' da`slepki bo`rtiklari payda bolg'an da`wirde onda islewshilerdi "gazetalet" lar dep atag'an. Baspa so`zdin' rawajlani`wi` menen bul ka`siptin' tu`rli qi`rlari`, tu`rleri payda boldi`. Baspa so`zge xabar jetkiziwshi jurnalistler – reparter dep atala basladi`. Bunnan basqa da, gazeta, jurnal, jurnalistler, radiojurnalist, telejurnalist, feletonshi` fotojurnalistler payda boldi`.

Du`nya ju`zinde siyasiy erkinlikke erisiwde respublika ali`mlari`na so`ylesiwini` idealli`q shegaralawi`na azot bolg'an pa`nlerdi rawajlandi`ri`w mu`mkinshiligin beredi. Qi`sqa waqi`t ishind respublikami`z qansha kitap, maqalalar, qosi`qlar toplami` basi`li`p shi`qti`. Olarda milletimizge ta'n bolg'an tarixi`y qa`diryatlar, u`rip-a`detler qayta tiklenbekte. Ani`qi`rag'i`, xalqi`mi`z o`zinin' tariyxin` qayta tiklew protsesin bastan keshirmekte. !debiyat, tariyx, filosofiya, sotsiyalogiya, psixalogiya, ekonomika si`yaqli` siyasiy h'a`m gumanitar pa`nlerde ma`lim da`rejede ji`lji`wlar ko`rilmekte. Tilekke qarsi`, jurnalistika h'aqqi`nda bunday dep bolmaydi`. Jurnalistika teoriyasi`na ilimiy problema si`pati`nda tu`rli jan`ali`qlar bar. Bazi`bir ma`mleketlerde jan`ali`qlar jurnalistikasi` jaqsi` talqi`lang'an kitaplar bar bolsa, basqasi`nda jurnalistika teoriyasi`ni`n' negizleri duri`s jarati`li`p berilgen. !llette, jurnalistika tariyxin` menen shug'i`llani`p atirg'an qa`niygelerdin' bar ekenligin biykarlap bolmaydi`. Lekin, olardi`n' ko`pshiligi 1u- a`sirden w0 a`sirge shekemgi da`wir h'aqqi`nda jazadi`. a`w a`sirge shekemgi jurnalistika tariyxin`ni`n'

problemalari n azli -ko'p da'liyilep, russ tilinde shi'g'ari p ati'rg'an avtorlardan V. V. Uchenovani tilge ali'wi'mi'z mu'mkin.

Jurnalisttin' do'retiwshiligine intervyu, maqala, reportaj, montaj, muzi'ka, su'wret, dauis, faktler, tekstli stsenariy, kamera, minez-quli'q ma'selesi, jan'ali'q h'a'm tag'i' basqa da mag'li'wmatlar kiredi. Jurnalist usi'lardi' jaqsi' bilip, a'melde si'nap ko'rip, o'z qa'biletin jaqsi' ko'rsetkende g'ana jaqsi', u'lgili, jurnalist bola aladi'. Yerkin xabar xi'zmetkerleri ja'miyettin' demokratiyali'q tiykarlari'n saqlaw ushi'n kerek. Jurnalistlerdin' ja'miyette adalatli' xabar tabi'wi'nda xi'zmet etiw xareketi uzaq tariyxqa iye h'a'm oni'n' tami'rlari' bati's ma'mleketlerindegi leberal erkin G`XQ qag'i'ydalari'na bari'p taqaladi'. G`XQ jan'ali'qlardi' berip, turi'wlari' kerek, ma'mlekettegi siyasiy sho'lkemler, ka'siplik awxamlar h'a'm ja'miyetshilik sho'lkemlerinin' ishki h'a'm wo'z-ara baylani'slari'na ja'rдем beriwleri za'ru'r.

Ha'zirgi waqi'tta insan pikiri, ideyasi', ja'miyet ideyalogiyasi' en' qudretli ku'shke iye. Pikir gu'resi, ba'seke pu'tkil du'nyali'q mashqalani' sheship taslawi' yaki oni' buratala h'a'wej aldi'ri'p du'nyani' ku'n-talqan etiwide mu'mkin. Bu'gingi ku'nde h'a'r bir insan jeke pikiri menen jasawi' tiyis. Sebebi buni' da'wir talabi' qi'lmaqta. Ja'miyet-bul ortal'i'q. Onda h'a'mme h'a'reket etiw, jasawi', jarati'wi' mu'mkin. Mine, insan bunday imkaniyatlardan paydalani'wi' ushi'n ja'miyetke aralasi'wi', onnan mu'tajliklerin talap ete ali'wi' h'a'm o'z pikiri arqali' pikir gu'resine de tu'se ali'wi' kerek. Bul h'aqqi'yqi'y demokratiyali'q h'uqi'qi'y ja'miyettin' belgisi. Solay bolsa da bu'gingi jurnalistler siyasattan da, ja'miyetten de bir adi'm basqalardan aldi'ni'raq ju'riwi kerek. Bul is a'pwayi' emes, a'l'bette. Onda jurnalisttin' ideyali'q sana-seziminin' pisip jetilisiwi h'a'm bekkemleniwi, oni'n' teoriyali'q jaqtan h'a'm siyasiy jaqtan sana-sezimi, oy-o'risinin' ken'eyip bari'wi' qusag'an mashaqatli' jollar jatadi'. Ol h'a'r minut sayi'n h'a'reket etip

turi`wi`, basqalar eki ese jumi`s islese, ol on ese jumi`s islewi h`a`tte h`a`zligin bir shetke ji`ynasti`ri`p qoyi`wi` sha`rt. Sebebi bul ka`sip soni` talap qi`ladi`.

II-Bap. “Yerkin Qaraqalpaqstan” ha`m “Vesti Karakalpakstana” gazetalari`nda a`dep-ikramli`q normalardi`n` sa`wleleniwi

2.1. “Erkin Qaraqalpaqstan” gazetasi`nda a`dep-ikramli`q temalardi`n` beriliwi

Biz yen` da`slep “informaciya” so`zinin` ma`nisin` tu`sinip alayi`q “informaciya” so`zi bizin`she “xabar etiw” “ma`lim etiw” “bayanlaw” degen ma`niske tuwra keledi. Informaciya-ja`miyetlik za`ru`rlikten kelip shi`g`adi`. Ken` ja`miyetshilik barli`q waqi`tta jan`ali`q ku`tip jasadid`. %zlerin` ko`z qaraslari`n, pikirlerin jan`alawg`a h`a`m ken`eytiriwge talpi`nadi`. Informatsiya adamzat qi`zi`g`i`wshi`li`g`i`n ken`eytiredi, ja`miyetshilikti tartadi`. Ol adamlarg`a, ja`miyetlik toparlarg`a, ja`miyetlik organlarg`a xi`zmet etedi. Sonli`qtan da biz informatsiyani` qanday da bir faktlerdin` ji`ynag`i`, gazeta jurnallardi`n` u`git na`siyatli`g`i`n, iskerligin asi`ri`wshi` sistema bolip, ba`rh`a`ma jan`a xabarlarg`a bolg`an talapti` qanatlandi`ratug`i`n oray si`pati`nda tu`sinemiz. Usi` ko`z qarastan oni`n` atqaratug`i`n wazi`ypasi` ba`rinen de buri`n siyasiy qubli`s bolip tabi`ladi`. Informatsiya-bul tek g`ana faktlerdi jetkeriw, pikir almasi`w bolip, qalmastan belgili bir propagandali`q bag`i`t bolip tabi`ladi`. Son`g`i` waqi`tlari` kitaplar da, jurnallar da, gazetalar da, informatsiyani`n` ja`rdemisiz ja`miyette toqtawsiz` o`siw, rawajlanıw bolmaytug`i`nli`g`i` h`aqqi`nda ko`p ayti`li`p ati`r. Informatsiya h`aqqi`nda kitaplar baspadan shi`g`ari`li`p ati`r. Bunda informatsiyani`n` funktsiyalari` h`aqqi`nda tarti`sli` pikirlesiwler h`a`m h`a`r tu`rli ko`z qarastar qa`negeler ta`repi`nen bildirilip ati`r. Informatsiyani`n` h`a`r tu`rli tarawg`a baylani`sli` teoriyalari` h`a`m kontseptsiyalari` payda bomaqta. Biraq biz sotsialli`q informatsiyani`n` atap aytqanda jurnalistikali`q informatsiyani` h`a`m oni`n` baspa so`z arqali` ja`miyetlik turmi`sqa siyasiy ta`sir sa`wlelendiretug`i`nli`g`i` h`aqqi`nda so`z etemiz. Jurnalistik informatsiya-bul sotsialli`q informatsiyani`n` en` tiykarg`i` bo`legi. Wol baspa so`z, radio-televidenie

arqali` ishki h`a`m xali`q arali`q, jergilikli jan`ali`qlardi`, boli`p wo`tken jag`daylardi`, waqi`yalardi` operativ h`a`m izbe-iz bayanlaydi`. Usi`ni`n` menen ol agitattsiyali`q, propagandali`q, sonday-aq sho`lkemlestiriwshiliktin` en` tiykarg`i` wazi`ypasi`n atqaradi`.

Joqari`da aytqani`mi`zday ja`miyetlik informatsiyani` tarati`w ju`da` u`lken ja`miyetlik wazi`ypalardi`n` biri. Turmi`sli`q ta`jriybege su`yenetug`i`n bolsaq xali`qqa, ja`miyetke h`a`mme waqi`tta da h`aqqi`yqi`y real informatsiyalardi`n` za`ru`r bolg`anli`g`i`n ko`remiz. %ytkeni o`z waqti`nda h`a`m orni`nda ja`riyalang`an informatsiya ja`miyetlik jetiskenliklerge baslaydi`. Bunday u`lken isti a`melge asi`ra ali`w jurnalist mamanli`g`i`n yag`ni`y jurnalist sheberligin ko`rsetedi. Ol izbe-iz su`wretlew menen sheklenip qalmastan jurnalistika usi`llari`n h`a`m ni`zamshi`li`qlari`n h`a`m janrlari`n is ju`zinde qollanadi`. Jurnalist ba`rine buri`n h`a`r bir mi`sallarg`a og`ada ta`sirli boli`p, siyasiy qural retinde qollana biliwi oni`n` mamanli`q sheberligi boli`p esaplanadi`. Til h`a`m jazı`w stiline itibarli` boli`p materiallardı`n` mazmunı` h`a`m formasi`n h`a`r ta`repleme biriktirip, orni`na qoya biliw ka`siplik-mamanli`q jetiskenliktin` ayqi`n mi`sali` boli`p tabi`ladi`.

“Sergeklik – zaman talabi” rubrikasi`nda berilgen “Muqaddes dinimizdin` tazali`g`i`n saqlayi`q!¹ degen maqalasi`nda avtor Qaraqalpaqstan mus`lmanlar? qaz`yat? qaz`s? Sh.Bawatdinov a`dep-ikramli`q ma`selesine ken` toqtalg`an. Woni`n` pikirinshe: “Fa`rezsizligimizdin` da`slepki da`wirinen-aq elimizde h`u`jdan erkinligi n`zam jol? menen kepillendi. Biraq, ay`f`m ko`zsiz isenimge berilgen toparlar bul jarat`p berilgen h`uq`q h`a`m imka–niyatlardan nadur`s paydalana baslad?. Olar h`a`r q`yl? g`a`rezli maqsetlerdi go`zlep, muqaddes dinimizge jan`a tu`siniklerdi kirgiziw arqal? adamlard? tuwr? joldan adast`f`wg`a ur`h`p at`fg`an ja`ma`a`tlerdin` h`a`reketleri ush`ras`p at`fg`an? ju`da` ash`narl?

¹ www.erkin.karakalpak.uz 03.07.2012 15: 41

jag'day. Bu'gingi ku'nde olard'h' h'a'reketlerin U'yrenip sh'g'p, tiyisli qars? pikirler bildiriw ju'da' a'h'mi-yetli. Biz so'z etpekshi bolg'an ag'm, xalq'mz ta'biyat'na jat bolg'an ideya-l'q ko'rinistegi qa'wip bol'p tab'lad?"

On'h' maqsetlerinen ja'ne biri — muqaddes islam dinimizdi d'rat'w arqal? o'z ab'ray'h artt'f'w. Baxshillo ta'repinen og'an ermegen mus'لمانlard?, atap aytqanda, islam dini ta'liymatlar'h jalg'anlardan qorg'ap at'fg'an ulamalard? "fasiq" dep ja'riyalag'an?, ko'z boyamash'h'h' jas't'h maqsetlerinen ja'ne biri ja'miyetimizdeki turaql'l'qqa iritki sal'w ekenliginen da'rek beredi. Us? ja'ma'a'tke ag'za bolg'an ay't'm shaxslard'h' keyingi turm's? sekta formas'hdag'? ja'ma'a'ttin' ta'siri aq'betinde joldan sh'g'p, shan'araqlar? buz'l'p at'fg'anl'g'? "Baxshillosh'lar" ja'miyettin' t'h'shl'g'? h'a'm paraxatsh'l'g'na z'yan tiygiziwshi illet ekenligin ko'rsetpekte.

Avtordi'n` atap wo'tkenindey, "Bul h'aqq'nda h'u'rmetli Prezidentimiz: "Xalq'mzd'h' ta'biyat'na tikkeley jat bolg'an siyasiy, diniy ekstremizm h'a'm basqa da jaw'z ag'mlard'h' jur't'm'zg'a kirip keliwi h'a'm tarqal'w't'h'shl'qqa, perzentlerimiz keleshegine u'lken qa'wip tuwd'ratug'h'h' adamlar sanas'na teren' sin'diriwimiz kerek" degen edi. Biz bunday buzg'hsh?ag'mlard'h' push ideyalar'na aldanbastan, perzentlerimizdi olard'h' duzag'na tu'sip qal'wdan saqlap, aw'z'birshilik penen muqaddes dinimizdin' tazal'g'h saqlay'q." dep juwmaqlaydi`. Avtordi'n` bul pikir juwmag'i` arqali` jaslarg'a ta'rbiya qurali` boli`p tabi`ladi`. Men oylayman, bul maqalani` metodikal'i`q qollanba dese de boladi`. Bul arqali` wol ko`p mag`li`wmatlar jetkerge.

Jurnalistlik iskerlikte sho'lkemlestiriwshilik talantqa iye boli`wi` kerek. Bul qa'siyet redaktsiya kollektivinde, al h'a'r bir jurnalistke ku'ndelikli xi`zmette bul talant ja'riyalawg'a tiysli materiallardi` izlew h'a'm u'yrenip shi`g'i`w waqti`nda ju'zege keledi.

Materialdi` jazi`w, informatsiyani` toplaw do'retiwshilikte talap etedi. Lekin sog'an qaramastan onda u'lken quramali`qlar jatadi`. Sebebi informatsiyani`

jurnalist ba'rh'ama qolayli` sha'riyatlarda taba bermeydi. Oni`n` ushi`n, jurnalist h'a'r qanday byurokratizim ko'rinishlerin h'a'm minnetlerin jen'e biliwge tayar boli`wi` h'a'm ni`zamli`li`q normalari`n iske asi`ra biliwi kerek.

Jurnalist sheberliginin` en` ko'rnekli jeri oni`n` ja'riyalang'an informaciyasi`ni`n` mazmuni`nda h'a'm massag'a ta'siyrshen`liginde boli`p esaplanadi`.

“Sergeklik” rubrikasi`nda berilgen gezektegi maqala “Islam terrorizmdi qaralaydi”¹ dep ataladi`. Maqalanin` avtori` da «Imam ishan Muh'ammad» jome masjidi imam-ka'tibi waz'ypas`h atqar'wsh? Baxramaddin Razov boli`p tabi`ladi`. Maqala avtori` bi`layi`nsha pikirlerin baslaydi`:

“Bu`gingi ku`nde ba'rshemiz guwas? bol'p at'fg'an'm'zday, dinimizdi n'qap etip alg'an terroristlik sho'lkemler o'z h'a'reketleri menen pu'tkil du'nyan? la'rzege sal'p, bir neshe m'h'lag'an biygu'na' adamlard'h' o'limine sebepshi bolmaqta. Endi «Ja'h'a'n ur's'», «Yadro qa'wpi» h'aqq'ndag'? ga'pler qal'p, h'a'mme terrorsh'lar h'a'm on'h' qa'wip-qa'terleri h'aqq'nda so'z etip at'f.”

Ha'zirgi waq'tta «Al-Kaida», «At-Takrif wa'l h'ijra», «Al-Jih'ad» h'a'm «Hizbut-tah'rir» s'yaql' terrorsh' toparlar dinimizdi bu'rkenip, o'zlerinin` a'melge aspaytug'h` qam ideyalar? menen jaslar'm'zd'h' sana-sezimin za'h'a'rlewge h'a'reket etip kelmekte. Us'nday, o'zlerin «Islam qorg'awsh'lar'm'z» dep esaplap ju'rgen ay'f'm niyeti buz'q kimseler ja'miyetlik or'nlarda, adamlar ko'p j'ynalatug'h` jerlerde buzg'h'sh'f'q, qopar'wsh'f'q h'a'reketleri arqal'biygu'na' adamlard'h' o'limine sebepshi bol'p at'f.”

Maqala avtori` a`dep-ikramli`q temasi`n da`liyler menen, faktler menen tasti`yi`qlawg`a ha'reket etedi. Woni` mi`na qatarlardan da bilip ali`wg`a boladi`:

¹ www.erkin.karakalpak.uz 31.05.2012 16: 43

“Tiykarında «İslam» so’zi menen birgelikte terror so’zinin’ qosıp aytılw? ju’da’ ashnarlı? jag’day. Sebebi, bul so’zler mazmun’-ma’nisi ta’repinen de ulwma bir-birine qarama-qarsıtı’ sinikler bolıp esaplanadı. Mus’lmanlar bir-biri menen ko’risken waqıtta «Assalawmu-aleykum», yag’nıy «Sizge tıhshlıq tileymen» degen ma’nini an’latatug’ın so’zler menen sa’lemlesedi. Mine, ushın’ o’zi de İslam dininin’ tıhshlıq dini ekenliginen da’rek beredi. Sonday-aq, İslam dini zul’mlıq penen jawızlıqtın’ h’a’r qanday ko’rinisine ulwma qarsı? Quran’ ka’rimnin’ «Nah’l» su’resinin’ 91-ayatında - «A’llette, Allah’ a’dillikke, iygilikli islerge h’a’m ag’ayin-tuw’sqanlarg’a jaqsılıq etiwdi buyradı? h’a’m buzg’ınshılıq, jawız isler h’a’m zul’mnan qaytaradı» dep jazılsa ja’ne bir ayatta - «Kimde-kim qasttan bir mo’mindi o’ltirse, onın’ jazası dozaqta ma’n’gi qalw. Ja’ne og’an Allah’ g’a’zep qılğ’ay, na’letlegey h’a’m og’an u’lken azaptı tayarlap qoyğ’ay» dep ma’rh’amat qıladı?”

Bizin’she bul jerde avtordın’ moral teması’n diniy dereklerden mı’sallar menen da’lillewi utımlı shıqqan.

Payğ’ambarımız Muh’ammad alayh’issalam bir h’a’disinde - «Sizlerden bir-birewin’iz zinh’ar o’z joldasına qural menen oqtalmasın. Sebebi, ol bilmeydi, shaytan onın’ kewlin buzw? mu’mkin (yag’nıy onın’ qa’lbine g’ulg’ula salw arqalı? mus’lmanlarg’a qarata attılw? mu’mkin) al, aq’betinde dozaq tu’bine qulaydı» dep ko’rsetedi.

Bul h’a’diste Payğ’ambarımız adamnın’ janına qast etiw u’lken gu’na’, onın’ jazası dozaq ekenligin aytıp u’mmetlerin bunday gu’nadan qaytarıwdı niyet etken.

Basqa bir h’a’diste Payğ’ambarımız alayh’issalam «Kimde-kim o’z u’yinde qa’wip-qa’terden aman h’alda tan’ attırsa h’a’m bir ku’nlik azıg’?bolsa, demek og’an du’nya inamları tolıq berilgen» degen. Ja’ne bir h’a’dis-te bolsa «Eki baylıq bar, ko’pshilik adamlar qa’dirine jetpeydi - ol densawlıq h’a’m tıhshlıq»

dep ma'rh'amat q'lad? Payg'ambar'm'z us'nday h'a'disleri arqal?- adamlarg'a berilgen en' u'lken bayl'qlard'h' biri bul t'h'shl'q ekenligin bildirmekte.

Us'h'h' menen birgelikte İslam dini ta'liymatlar'h'h' negizi insan ush'h' za'ru'r bolg'an bes na'rseni qorg'awg'a h'a'm olard' rawajland'w'g'a qarat'lg'an. Olar - insan o'miri, insan aq'l, insan dini, insan na'sili h'a'm insan mal-mu'lki. Al, terrorizm bolsa a'ne us' na'rselerdin' bar'lg'? ush'h' ka'wipli. Demek, terrorizmnin' qa'wip-qa'terlerine pu'tkil ja'miyetshiligimiz birgelikte qars' gu'resiwimiz laz'm. Elimizde h'u'kim su'rip turg'an t'h'shl'qt' ko'zimizdin' qarash'g'nday saqlay biliwimiz kerek.

“Ja'miyet ha'm din” rubrikasi`nda berilgen “Salafiya ag`i mi` ja'miyetimizge jat!”¹ maqalada da a`dep-ikramli`q ma`selesi so`z bolg'an. Woni`n` avtorin` Kegeyli rayon? “Mag'zan iyshan” masjidinin' imam-xatibi Almatdiyın h'aj? A'bdirazaqov boli`p tabi`ladi`. Wonda bayan etilgende y a`dep-ikramli`q temasi` adam sawdasi` ma`selesi da`rejesinde ko`terilgen.

“Elimizdin' g'a'rezsizligine erisiwi menen du'nya jan'al'qlar'han teren'irek xabardar bol'p, ekonomikal'q, diplomatiyal'q qatnas'qlar barg'an say'h rawajlan'p barmaqta. Elimizde qospa ka'rxanalar du'ziw, bir elden ekinshi elge bar'p jum's islew, birge islesiw jollar'rawajlanbaqta.

Us'lar menen bir qatarda, islam dinine n'zaml'tu'rde ken' mu'mkinshilikler jarat'ld?. Beruniy, ibn Sinalar o'tkir ilimge iye bol'p, miynetleri menen du'nyag'a tan'ld?. İmam Buxariy, imam Termiziy, Muh'ammad Xorezmiy, Najmiddin Kubra kibi ull' insanlard'h' ruwxlar' shad etilmekte. Bular o'z gezeginde s'it ellerdin' q'z'g'wsh'l'g'h artt'maqta.”

Degen menen, sonday unaml' isler menen birge, ja'miyetimizge jat h'a'reketlerdin' elimizde ko`zge taslan'w'ash'harl?. Bunday h'a'reketlerdi bizin' elimizdeki t'h'sh, abadan rawajlan'wd'ko're almawsh'lard'h' isi dep tu`sinemiz.

¹ www.erkin.karakalpak.uz 15.05.2012 15: 29

Us`nday buzg`nsh? h`a`reketlerdin` biri salafiyler ag`m? bol`p tab`lad? Salafiylik ag`m`n`h` “Vaxxabiy”, “Mus`lman biradarlar?”, “Wzbekiston islam h`arakati”, “Akromiyler”, “Xizb-ut taxrir” s`yaql? ekstremistik ag`mlar menen ideyal`q, ruwx`y birligi sonnan an`q bilinedi, olarda Muh`ammed ibn Abdulvaxxob pikirleri ideallast`r`lg`an.

İzertlewshilerdin` jaz`w`nsha, salafiylikke XVIII a`sirde Muh`ammed ibn Abdulvaxxob tiykar salg`an? da`reklerde kO`rsetiledi. Vaxxobiylik ag`m? wa`killeri wo`zlerin “Vaxxobiy” dep emes, ba`lki, “Salafiy” at? menen atayd? eken. Tu`sindirme so`zlikte ko`rsetiliwinshe, “Salaf” so`zi arab tilinde “A`welgi wo`tkenler, “O`tmishte jasag`anlar, wo`ken ata-babalar jol`nan bar`wsh?” ma`nilerin beredi. Solay etip, bul ag`m`n`h` tiykarg`? maqseti - vaxxobiylik s`yaql? “tek jalg`z Allag`a ibadat etiwge, s`y`h`wg`a qayt`w”, İslamda adasqan firxalard`n` (komitet) pikirlerinen tazalawdan ibarat” dep avtor ilimiy derekler menen pikirlerin da`lillegen.

“Mehir-mu`riwbet u`lgisi “ rubrikasi`nda berilgen “Apat ayti`p kelmeydi eken...” degen maqalasi`nda jurnalist P.Xojamuratova a`dep-ikramli`q ma`selesine ken` toqtag`an. Rasi`n ayti`w kerek, Perdegul Xojamuratova a`dep-ikramli`q temasi`n sa`wlelendiriwde basqa jurnalistlerden ayri`qshalanadi`. Bul temada ju`da` ko`p jazg`an. Maqalani` baslaw stili de wo`zgeshe. Wol bi`lay baslaydi`:

“Ag`ayinnin`, dosti`n`, qon`si`n`ni`n` kim ekenligi bir jaqsi` ku`nin`de, bir jaman ku`nin`de bilinedi” degen h`aqi`yqat ga`p eken. Jaqi`nda paytaxti`mi`zdi`n` Go`ne qala aymag`i`nda jasawshi` Mendig`alievler shan`arag`i`na kelgen apatshi`li`q olardi`n` qon`si`lari`n` tik ayaqqa turg`i`zdi`.

U`lken perzentlerin otaw tiging do`geregine basqa shi`g`ari`p, eki kelindi qosa jumsap, etegi aqli`qlarg`a tolq`an Qurbangu`l apani`n` u`lken shan`arag`i` Shi`pabag`i`sh ko`shesindegi qati`qtay uyi`p oti`rg`an tati`w shan`araqlardi`n` biri edi. Shan`arag`i`na iyelik etip qalg`an Omar da, oni`n` kelinshegi Zamira da

ko'shesinde abi'rayli', u'lken-kishinin' si'y-h'u'rmetin jayi'na qoyatug'i'n insanlar.

“Apat ayti'p kelmeydi” degen duri's eken, ku'pa'-ku'ndiz olardi'n' u'yine ot tiyip, shan'arag'i' ortasi'na tu'sti. Onlag'an arnawli' mashinalarda kelgen o'rt o'shiriwshiler ot penen qansha ayqasqan menen ilaj ete almadi'. Bul u'yden h'esh na'rseni aman ali'p qali'wdi'n' itimali' bolmadi'. Lawlag'an jali'n eki qaptali'ndag'i' u'ylerge o'tkendegi aw'h'al ju'da' qorqi'ni'shli' edi... “

Avtor faktlerdi quri' bayan etpesten , waqiya boyi'nsha jeke pikirlerin de bildiredi. “Ko'she turg'i'nlarini'n' awi'z birshiligi sonda bilindi. Baladan shag'ag'a deyin qoli'na ilingen i'di's penen suw tasi'p, kimi qaptaldag'i' u'ylerdin' zatlari'n ko'shege i'laqti'ri'p, kimi ayaqti'n' asti'nda qalg'an balalari'n bawi'rlap, qollari'nan kelgen ja'r demlerin ayang'an joq. O'rt o'shiriwshilerge qosi'la, u'ylerdi jalmap barati'rg'an jali'n menen ayqasti'. O'rt ayap oti'rg'an joq, qaptaldag'i' eki u'ydin' de ten' yari'mi'n ala ketti.

U'lken bir shan'araq, o'mirinshe ji'ynalg'an da'ske bir saatti'n' ishinde ku'lge aylandi'. Jani'n' aman bolsa, du'nya basqa ji'ynaladi' deymiz. Biraq, qi'rawli' ku'nler, shi'mi'ri' ayaz baslani'p ati'rg'an h'a'zirgi waqi'tta u'y toli' janni'n' dalada qali'wi' an'sat bolmadi'. Bas aman, shan'arag'i'n' pu'tin waqi'tta h'esh na'rsenin' qa'dirin bilmeysen'. Ayi'ri'm gezlerde do'geregimizdegilerdi biyparqli'qta, meh'ir-mu'riwbetinin' azayi'p barati'rg'anlig'i'nda, ko'meshine ku'l tarti'wshilardi'n' ko'beyip ati'rg'anlig'i'nda ayi'playmiz. Ani'g'i'nda ju'da' olay emes eken, tek u'stindegil kiyimleri menen g'ana qalg'an Men'dig'alievler shan'arag'i'na xali'qti'n' meh'ir-mu'riwbeti ko'rsetilip ati'r. “

Avtor materialda folklordan da paydalang'an. — “Qon'si'n' aman-sen aman” degen duri's ga'p eken,-deydi Qurbangu'l apalarg'a xojali'q buyi'mlari'n aparip, pa'tiyasi'n ali'p kiyati'rg'an Ari'wxan Turekeeva. — Hesh bir qon'si', ag'ayin-tuwg'an o'rtten ja'bir ko'rgenlerge ja'r demnen si'rtta qali'p ati'rg'an

joq. Kim ko'rpe-to'sek, kim qasi`q-tabaq, shaynek-kese ali`p kelip ati`r. Ko'shemizdin' jasi` u'lkeni Baymuxan ata menen Allayardi`n' shan'arag'i` da ja'bir ko'rgenlerge birinshilerden boli`p ja'rdem qollari`n sozdi`. Usi`lardi` ko'rip, meh'ir-muh'abbat degen usi`nday-aq bolar deymen. “

“Ot -oraz”, h'a`mmesinin' de orni` toli`p, jaralardi` waqi`t emlep jiberedi. Bul turmi`sta si`nalg'an h'aqi`yqatli`q. “

“Da`wir ha`m da`stu`rler” rubrikasi`nda berilgen “Ga`p — janaza ma`resimleri haqqi`nda” degen material sawbet janri`nda jazilg`an. Avtori` Perdegul Xojamuratova qi`ziqli` tema do`geregimnde so`z ju`rgizgen.

Da`slep kirispede avtor wozinin` jeke pikirleri menen wortaqlasadi`: “Ha`r bir xalqt`n` ata-babalar`han a`sirlerden-a`sirlerge o`tip kiyat`rg`an salt-da`stu`rleri bar. Biraq, olard`n` aras`nda da`wirler jan`alanlw? menen tiykarg`? ma`nisi o`zgerip, on`n` a`h`miyetine tu`sinip-tu`sinbesten ay`r`m h`allarda shan`araqt`n` ekonomikal`q jag`daylar`n esapqa almastan, xalqt`n` da`stu`ri dep or`nlawg`a umt`latug``n?bar jag`day.

Ha`zir rawajlang`an ja`miyette jasap at`rmz. Ha`r bir h`a`reketimizdin`, son`n` ishinde salt-da`stu`rlerimizdin' de xalq`mz turm`sh`a unamsz ta`replerine aq`l juw`rt`p, ma`nisin tu`sinip h`a`reket etetug``n waq`l jetti. Prezidentimiz ta`repinen toy-merekelerdi `s`rapsz o`tkeriw, ta`rtipke sal`w bag`dar`nda arawl`q qararlar qab`l etildi. Us`bag`darda ko`p jum`slar da islenip at`r. Degen menen, qa`liplesip qalg`an da`stu`rlerimizdin' unamsz ta`replerin toqtat`w waq`l talap etetug``n qub`l`s ekenligi ta`biyg`y. Solay eken, bul islerge qa`nigelerdi tart`w, a`sirese, "Ma`h`a`lle", ma`kan puqaralar j`y`nlar`nda bul bag`dardag`?jum`slard`jedellestiriw talap etiledi.”

Interviyodi`n` ma`qsetin so`z etedi: “Xalq`mzda da`stu`r ko`p. Bu`gin Qaraqalpaqstan Respublikas` mus`lmanlar` qaz`yat`n`n` qaz`s? Q`d`rniyaz h`aj? A`limbetov penen o`tkergen sa`wbetimizde janaza namaz, h`a`zirgi waq`ta

bunday merkelardi o'tkeriwdegi ay'rim unamsiz qub'lar h'a'm olard'ni islam dinidegi tiykarg' ma'nis-mag'analar ha'qqida so'z ju'riddik."

Jurnalist sa'wbetlesine sorawlar beredi:

— Respublikamda tu'rli millet wa'killeri aw'zibirshilik penen jasap at'ti. In'sand' aq'rg' jolg'a sh'g'ar'p sal'w da sol xal'qlard'ni da'stu'rine ilay'q tu'rlishi o'tkeriledi. Xalqem'z aras'nda "q'z'ni bolsa uzatqansha, o'lin' bolsa jerlegenshe as'q" degen so'z bar. Lekin, ma'yitti eki-u'sh ku'nlep qond'ratug'ni h'allar da ush'ras'p turad'. Dinimizde bul ha'qqida ne delingen?

— Du'nyada ma'n'gilik zat joq, h'a'r bir na'rsenin' bas'bolg'an'nday, aq'it' da bar. Adam'ni o'miri de sonday. Sizin' soraw'g'zg'a kelsek, bul bag'darda ayt'iw' tiyis ga'pler ko'p. Sebebi, merkelardi o'tkeriwde ush'ras'p at'rg'an is'rapqa jol qoy'iw h'allar? dinimizge jayg'aspayd'»

A'dep-ikramliq ma'selesine ta'n pikirlewdi minaday qatarlardan da biliwge boladi`:

“Ma'yit ja'ma'a'tsuz ko'milip jiberilse qarama-qars'lar payda bolatug'ni esapqa al'hp, bul ma'resim ja'ma'a't bol'p o'tkeriliwi sha'rt delingen. Bul janazan'ni to'rt par'z'nda an'q ayt'lg'an. Biraq, siz aytqanday, ma'yitti eki-u'sh ku'nlep qond'iw, mal soy'p, ay'rim jerlerde ko'rip ju'rgenimizdey, merekege j'ynalg'anlarg'a eki-u'sh awqat beriw bidat, yamasa bular islamda joq unamsiz h'a'reketler. Dinimizde ma'yittin' gu'nalar' keshiriliwin sorap, juw'p tezirek jay'na jetkeriliwi sha'rt delinedi. Sebebi, bir-eki ku'n saqlang'an ma'yitte iyis bolatug'ni, jayg'ast'rg'anda basqa adamlarg'a unamsiz ta'sirleri esapqa al'hp, o'linin' denesi suw'mastan bur'ni jerlew maqullang'an. Sonday-aq, ma'yitti sh'g'ar'wd'ni eki tu'rli waqt'barl'g'ni ayt'p o'tkenimiz maqul. Birinshisi - ku'n sh'qannan pesin namaz'na deyin, ekinshisi - pesin namaz'nan shamg'a (ku'n batqang'a) shekem ja'ma'a't qatnas'w'nda jerleniwi sha'rt.”

A`deplikti saqlaw boyi`nsha pikirlerin respublikam`zd`h` qubla rayonlar`nda o`li jerlegenge shekem sol u`yde awqat as`lmay, ma`yitti waqt`nda jerlew da`stu`rleri saqlan`p kiyat`rg`ani` mi`Sali`nda so`z etedi.

— İnsand? aq`rg`? jolg`a uzat`p eal`w da h`a`r millette h`a`r tu`rli qa`liplesken. Xal`qt`h` da`stu`ri, bun? ortag`a sal`wd`h` ne keregi bar, dewshiler de tab`l`w? mu`mkin, degen menen, o`lige daw`s sh`g`ar`w mus`lman xal`qlar`h`h` ba`rinde birdey emes. Bul ma`selede pikirin`iz?

— Mus`lmansh`l`qta o`li menen xoshlas`wd`h` da ta`rtip-qag``ydalar? bar. Ayt`w`m`z kerek, h`a`zirgi waq`tta dinimizde joq, unams`z h`a`reketlerge gu`wa bol`p ju`rmiz. Ma`selen, ay`f`m milletlerde en` jaq`h adamlar? tu`nde o`lini ortas`ha qoy`p uyq`law?, ay`f`mlar`nda ma`yittin` betinen su`yiwi, h`a`tte q`ymasl`g``h bildirip perzentleri biyikten to`men taslaw?, geypara xal`qlarda o`li jerlengende onnan qalg`an du`nya-mu`lkin u`lesip ketiwi (ko`binese biylerdin` kewlin tab`l`w?) s`yaql?islam dinine jat h`a`reketler h`a`zir de joq emes. Al, bizin` xalq`m`zda daw`s sh`g`ar`w da`stu`ri a`zelden bar. Bunday jag`dayda perzent ata-anas?, ata-ana perzenti yamasa jaq`h tuw`sqanlar? ush`h aq`rg`? jolg`a sh`g`ar`p salarda debdiwin sh`g`ar`p j`law`ha h`eshkim tosq`h`l`q ete almayd?. Biraq, bul laz`mg`a kelgenlerdin` ba`ri ko`zabag`a daw`s sh`g`ar`w? kerek degendi an`latpayd?. quran? ka`rimde janazag`a barg`anda mu`siybet tu`sken insanlarga`a kewil bildiriw ush`h ayt`latug``h ayatlar bar. Ma`selen, xalq`m`zg`a tu`sinikli tu`rde aytatug``h bolsaq, bizler de Allan`h` ald`ha bar`wsh`m`z dep sab`tl? bol`wd?, h`a`mda`rt ekenligin bildiriwi kerek. Bul da adamgershilik paz`yletin an`latad?. Allataalag`a h`a`mdiw ayt`w da par`zlar`m`zd`h` biri. Qaza bolg`an insann`h` izinen jaqs?islerin, jaqs?paz`yletlerin ayt`p qal`w`m`z kerek.

Jurnalist tek te sa`wbetlesinin` pikiri menen sheklenbesten wo`zinin` de juwmaq`lawshi` usi`ni`slari`n bildirgeni` na`tiyjeli shi`qqan.

“... Bul qag``ydalard? da bilip qoyg`an`m`z shep emes. Ha`r j`l? Prezidentimiz Pa`rman? menen belgilenip kiyat`rg`an Eslew h`a`m qa`dirlew

ku'ninin' tu'p ma'nisi milliy qa'diriyatlar'm'zg'a bar'p taqalatug'h'n esapqa
alsaq, qaz'm'z benen sa'wbetlesiwler ko'pshiligimiz tu'sinbesten-aq qollan'p
ju'rgen salt-da'stu'rlerimizdin' mag'anas'ha ayq'hl'q kiritedi. Aldag'?
waq'larda ku'ndelikli turm'is'm'zda bar, o'zlerimiz aralas'p ju'rgen ma'resimler
tuwral'pikirlesiwler sho'lkemlestirip bar'w niyetindemiz.”

Biz usi` jerde toy-mereke boyi`nsha jazi`lgan basqa basi`li`mlardag`i`
materiallardi` da salistiriw “Toylar tuwrali` oylansaq...”¹ atamasin`dag`i`
Nurlibay Seytmuratovti`n` maqalasi`nda bilayi`nsha piker bildirilgen:
“Qaraqalpaq xalqi oyi`n-zawi`qti` suygeni menen quri` tapi`raqlap oynay
bermegen. Ertede er azamatlarg`a ta`n oyi`n tu`rleri bolg`an eken. Oni` ha`zir
qayta tiklep ati`rg`an hesh kim joq. Buri`ng`i`ni`n` balalar jayaw jari`si`, gures,
qoraz uri`sti`ri`w, arqan tartisi`w ha`m tag`i` basqa milliy da`stu`rler umi`ti`li`p
barati`rg`an siyaqli`.”

Meninshe, avtordi`n` a`dep-ikramliq boyinsha ko`tergen ma`selesi ori`nli`.
Biraq, jeke pikirim bar dep, bolar bolmasti jazi`w a`deplikten emes. Ma`selen,
ha`zir arqan tarti`si`w, qoraz uri`sti`ri`w, gu`res jari`slari` qayta tiklenip,
adamlar arasi`na ken` engizildi. Nege endi olardi` umtilip barati`r dep aytami`z.
Hesh qanday da umi`ti`li`p barati`rg`ani` joq. Kerisinshe olar jetilispekte.
Ma`selen, gures boyi`nsha jer ju`zlik birinshilik te wo`tkerilip ati`r. Buni` qalay
biykarlawg`a boladi`. Tek adamlardi`n` barli`g`i` toy bergende shan`araqli`q
jag`daydan kelip shi`g`ip gures yamasa qoraz uri`sti`ri`wg`a imkani bolmaydi`.
Bul ha`r kimnin` yerkinde, qa`lese, wo`tkeredi, qalemese kewlindegidey etip
toydi` beredi. En` basli`si` i`si`rappershilikke jol qoyi`lmasa bolg`ani`.

A`dep-ikramli`q normalarg`a qayshi` keletug`i`n a`detlerdi so`z etkeni
avtordi`n` tabi`si boli`p tabi`ladi`. “Toy basqari`wshi`lar yamasa ansambl`
jigitleri de mikrofondi` qolg`a ali`p, arti`q-kem ga`plerdi de ayti`p, kelissede,

¹ “Qaraqalpaqstan jaslari`” gazetasi`, 2008-ji`l, 20 i yol.

kelispesede balalarg`a “wa-ha-ha”. Ulken bar, kishi bar eken demey, toy basqari`wshi`lardi`n` bazi`lari` awzina kelgen ga`pti irikpey, ma`nissiz so`yley beredi.

Negizi qaraqalpaqta “betashar” kelin uyge ali`p kelingen waqti`nda islengen. Ha`zir bir-eki balali` bolg`annan keyin beti ashil`ip ati`rg`anlari`n` tabiladi`. Tu`rin kunde ko`rip ju`rgen son`, oni`n` nesi “betashar” endi?!”¹

Maqala avtorin` wo`zi ele kollej oqi`wshi`si` bola turip jasi` ulkenlerdey etip pikirlewi adamda ekileniwshilik payda etedi. Sebebi, wo`zi a`deplikke shaqi`rip turip, a`depsizlikke jol qoyadi`. Mi`sal ushin, “Tu`rin kunde ko`rip ju`rgen son`, oni`n` nesi “betashar” endi?!” degen qatarda normadan shig`ip ketkendeiy seziledi.

“Toy basqari`wshi`lar yamasa ansambl` jigitleri de mikrofondi` qolg`a ali`p, arti`q-kem ga`plerdi de aytip, kelissede, kelispesede balalarg`a “wa-ha-ha” -degen qatarda ga`pler tamamlanbay qalg`an.

Usi`nday elespesiz, biraq, ulken a`hmiyetke iye kemshilikler auditoriyada narazil`iq sezimlerin payda etedi.

Biraq, avtordin` “Buri`n “bir sa`lem degen bolgan. Ha`zir “jup sa`lem” de qalip, “bes sa`lem” degen de shig`ipti`. Qanli`ko`lde bir kelinshekke “bes sa`lem” degen gezde, ol alti` ma`rte iyilip, jan`il`isi`p qalip. Og`an jurtduw kulip ati`rg`an... usi`ndayda biraz kelinsheklerdin` basi` aylani`p, qulap qalg`an jagdaylari` da bolg`an.

Aldagi` waqitlari` toylardi`n` hazirgi zamang`a say ulken toy zallari`nda wo`tkerilgeni maqul. “Toyxana” imaratlari` ko`beyse, bahasi` da arzan bolar edi.

Awi`llarda toylar tiykari`nan uydin` aldin`da boladi`. Ol jaslarg`a di`m qiziqsiz. Ansamblidin` shawqimi`nan awir` halda jatirg`an nawqaslar biyqatlansa, go`dekler wuyqi`lay almay tinishizlanadi`.”²

¹ “Qaraqalpaqstan jaslari`” gazetasi`, 2008-jil, 20 iyul.

² “Qaraqalpaqstan jaslari`” gazetasi`, 2008-jil, 20 iyul.

Maqala avtorini bul pikiri menen kelisiwge boladi. Ol jaslardi ham wolardi ata-analari adep-ikramliqqa shaqiradi.

“Yerkin Qaraqalpaqstan” gazetasi nda moral temasi ken planda sa wlelengen. Wonda berilgen materiallarda xalqimizga ta n unamsiz adetler sa wlelengen. Al, jaslar gazetasi nda bolsa, tek jaslar turmisi ndagi materiallar berilgeni menen wo zgeshelenedi.

2.2. “Vesti Karakalpakstana” moral temasi nin sa wleleniwi

“Vesti Karakalpakstana” gazetasi respublikamizdag i yen eski gazetalardi n biri ham rus tilinde shig atug i n birden-bir basi li m. Wonda

respublikamizdagi janaliqlar ken planda beriledi. Biz bul pitkeriw jumi'simizda maqsetimizden kelip shig'ip, moral temasindagi materiallarga g'ana toqtaldiq.

Usunday materiallarning biri "V otnoshenii trudovix migrantov"¹ dep ataladi. Avtor M.Pirnazarova materialda Qazaqstanda jumi's islewge ketken adamlarning awhallari, olar koren qiyinshiliqlar adamgershilik normalar shenberinde soz boladi. "Miyet migraciyasi Wo'zbekstanning basqa regionlari siyaqli Qaraqalpaqstan Respublikasinda da mashqala bolip qalmaqta" - dep jazadi avtor.

Negizinde bul mashqalani jas journalist birinshi bolip koterip shig'ip atirgani joq. Bunnan aldin da bul mashqala jergilikli ko'lemde, regionallyq ko'lemde, h'tte xaliq araliq ko'lemde de koterilgen edi. Basqa avtorlar da bul temada qa'lem terbeti. Biraq, bul avtording wo'zgesheligi nede? Avtor tek ja'bir shekkenlerdi aytiw menen sheklenbey, olardi pulg'a satqanlardi sing'a aladi, adep-ikramliq normalar negizinde bahalaydi. Biraq, nege deydio avtor juwmaqta, tek bizin respublikamizda bul maselege basqasha ko'z qarasta qaraladi? Nege Qazaqstanda nizamsiz ha'reket etip atirgan, sol jumi's islewge barg'anlardi qiyinagan adamlar adep-ikramliq ko'z qarasinan qaraliq, juwappershilikke tartilmaydi degen juwmaqqa keledi.

"Vesti Karakalpakstana" gazetasinda moral temasi, adamgershilik temasi negizinen gazetada jariyanlang'an shipakerler turmisin berilgen materiallarda beriledi. Journalist Alena Aminova wo'zinin "Professya, vibrannaya serdsem" degen maqalasinda da soz etedi. Onda medicina xizmetkerlerining Gippokrat antina sadikliqi aytiladi. "Pervim dorojku v medicinskiy institute protoril starshiy iz bratiev – Dosi'mbet, zatem klyatvu

¹ "Vesti Karakalpakstana" gazetasini, 2008 jil, 12 iyul.

Gippokrata dali Bekimbet, Rano, Xaytbay i Jumabay Allambergenovi, schitayoshie professiyo vracha samoy glavnoy na zemle.”¹

Jurnalist Tatiyana Klimovani`n` “Rabota takaya – spasat` lyudey” atamasi`ndag`i` maqalasi`nda bolsa, a`dep-ikramli`qti`, adamgershilikti ka`siplik waziypa etken qa`nigeler tuwrali` so`z etedi: “Prishli v sebya okonchatelno pyatiletniy Bakhadi`r I shestiletniy Jahongir tolko v reanimaciy. Oni, konechno, ne znayot, komu obyazani` svoim vtori`m rojdeniem. No Maksimu xorosho zapomnilis` ix lica. Vo vremya svoego dejurstva v shkole, v kotoroy uchatsya Bakhadir i Jahongir, on srazu uznal malshichek, vi`deliv ix iz tolpi` shumni`x shkolnikov, raduyas` za nix i vmeste s nimi.”

“...To, chto emu udalos` spasti detey, skromni`y I prostoy paren` Maksim Ten podvigom ne schitaet: prosto rabota u nego i ego tovarishey po slujbe takaya – spasat` lyodey.”²

Avtor maqalasi`nda moral temasi`na arnawli` toqtamalsa da, onda a`dep-ikramli`q temasi` wo`mirden mi`sallar menen suwretlengen.

A`dep-ikramli`q temasi` tek te jurnalistler tarepinen emes, al basqa qanigeler tarepinen jazi`li`p kelinbekte. Ma`selen, U.Aloevtin` “S zabotoy o kajdom rebenke”³ atli` maqalasi`nda balalardi`n` jasaw jagdayi`, olardi`n` materilalliq jaqtan xoshametleniwi, ata-analardi`n` wazi`ypalari` ni`zam ha`m nizam asti hujjetler negizinde qaralatug`ini ayt`ladi`.

Adamgershilik normalari` bizin` elimizde ma`mleketlik siyasat darejesine shekem ko`terilgen. Bul xalqi`mi`zg`a ta`n qa`siyet. Ji`g`i`lg`ang`a ja`rdem beriw basli` waziypa sanaladi`. Sonli`qtan ha`r ji`li` elimiz g`a`rezsizligi qarsan`i`nda ha`m Wo`zbekstan Konstituciyasi` bayrami` aldi`nan jinayat islep tiyisli jazasi`n alg`an insanlarga` keshirim beriw, olardi` erkinlikke shi`g`ari`w

¹ “Vesti Karakalpakstana” gazetasi`, 2010 ji`l, 9 noyabr.

² “Vesti Karakalpakstana” gazetasi`, 2010 ji`l, 9 noyabr.

³ “Vesti Karakalpakstana” gazetasi`, 2010 ji`l, 6 noyabr.

unamli` a`detke aylanbaqta. Jurnalist K.Pirnazarovani`n` “Akt ob amnistii – proyavlenie gumannosti” atli` maqalasi`nda usi`nday ilajlar tuwrali` so`z etedi. Avtordin` atap wo`tkenindey, “Etot akt – yarkoe proyavlenie gumannosti nashego gosudarstva, v kotorom prava cheloveka i ego interesi` yavlyayotsya vi`sshey cennostyo, sutyo i soderjaniem provodi`mi`x demokraticeskix, obshestbenno-politicheskix i socialno-ekonomicheskix reform.”¹

Belgili journalist Sharap Usnatdinovtin` “Reka i voda” atamasi`ndag`i` maqalasi` publistika janri`nda jazi`lg`an. Ol auditoriyani`n` di`qqati`n suwdi` qasterlewge, adamgershilik normalari`n saqlawg`a shaqi`radi`.

Biz rus tilindegi shi`qqan a`dep-ikramli`q temasi`ndag`i` materiallardi` wozbek tilindegi maqala menen Sali`stir`di`q. Aytayi`q, Nazokat degen avtordi`n` a`dep-ikramli`q temadag`i` “Chaqalog`idan voz kechdi”² atamasi`ndag`i` material` da moral temasi`nda jazi`lg`an. Onda ali`s awi`ldag`i` waqiya so`z etiledi. Avtor naresteni taslap ketken anani` izleydi ha`m mehirsiz anag`a a`dep-ikramli`q ko`z qarastan baha beredi. “Teksheriw isleri` dawam etpekte. Endi bo`be ushin anasi` tabildi ne, tabi`lmadi` ne? Onnan waz keshken ana menen diydar qiyametke qaldi`” – dep jazadi`.

Biz soni`n` menen birge tarawli`q gazetalarg`a da itibar qaratti`q. Olarda moral temasi`ni`n` sa`wleleniw maselesi menen qi`zi`g`i`p ko`rdik. “Jipek joli`” gazetasi`nda da moral temasi`nda jazi`lg`an materiallardi` ushirati`wg`a boladi`. Solardi`n` biri No`kis qalasi`nan Qarli`g`ash Ubaydullaevani`n` maqalasi` boli`p tabi`ladi`. Oni`n` qa`lemine tiyisli “Jaqsı` so`z jan azi`g`i`” degen maqalasi`nda da a`dep-ikramli`q normalari` tuwrali` so`z boladi`.

“Endi g`ana 21 jasti` qarsi`lag`an, shan`araqta onsha mu`tajlik ko`rmegen Quwattin` narkobiznes sawdasi`na aralasi`p qalg`ani` kimdi bolsa da o`kindiredi. Kush-g`ayrati` tasi`p, ko`p na`rselerge erisiwge mumkin bolg`an bir

¹ “Vesti Karakalpakstana” gazetasi`, 2010 ji`l, 16 oktyabr`.

² “To`rtku`lnoma” gazetasi`, 2004 ji`l, 27 yanvar

payit'ta jinayatshì tamg'asi menen temir tor artina rawana boldi. Sizinshe bul jerde kim ayipli? Jaslardin wo'zlerio me yaki olardi natuwri jolga baslap atirganlar ma?

Meninshe bul jerde ata-analardin da ayibi bar. Ayiri'm ata-analar bala tarbiyasi orni'na bazar ekonomikasi'n sebep etip,, shet ellerge jumi'sqa ketip yaki barliq waqti'n bazarda wo'tkerip, shan'arag'ina jeterlishe waqit aji'rata almay atir."1

Avtor auditoriyani a'dep-ikramliq normalari'n saqlawga shaqiradi. Onin bul niyetin mi'na qatarlardan da bilip ali'wg'a boladi:

"Qatelikke jol qoygan zamanlari'mizdan bet burmay olarg'a jar'dem beriwimiz kerek. Sonda olardi duri's jolga baslawi'mizg'a az bolsa da jar'dem bergen bolamiz. Bir misal: eger kesel adamg'a shipaker, "keselligin'di emlew mu'mkin emes," dese ol adam wo'mirden wu'mitin wuzedi. Al kerisinshe shipaker, tuskinlikke tu'spe, jaqsi' bolip ketesiz, siz ele bizge kereksiz", dep ruwxin ko'terse, wo'mirge de, a'tiraptag'i adamlarg'a da mehri woyanadi. "Jaqsi' so'z-jan azig'i" degendey bir awiz jaqsi' so'z benen insanalardin turmi's jagdayin wo'zgertip jiberiw mu'mkin." - dep juwmaq jasadidi.

Usi gazetada basilgan moral temasindag'i materailardin biri Venera Serjanovani'n "Qiz da perzent" degen maqalasi bolip tabiladi.

Wonda avtor "Bizin xalqimizda ko'binishe ul perzentke keleshekkegi dawamshi sipatinda qaraydi. Sol sebepli ul bala tuwilg'anda ogan wo'zgeshe itibar beriledi." – pikir bildirip aytajaq oylarin usi mashqala dogeregine jamleydi. Qizdin tilinen bayanlaydi: Ne ushin akemiz bizlerge onshelli bawirman emes?"2

Respublikamiz jaslari'ni'n suyikli gazetasi "Qaraqalpaqstan jaslari" gazetasi'nda da moral temasi gazeta xizmetkerleri tarepinen de, gazeta

1 "Ji pek joli" gazetasi, 2008 jil, K 20-21, 11 bet.

2 "Ji pek joli" gazetasi, 2008 jil, K 20-21, 11 bet.

oqiwshi`lari` ta`repinen de jazili`p ati`r. Biz bunda gazeta oqi`wshi`lari` tarepinen jazilg`an materialg`a itibar qaratpaqshi`mi`z. “Jer jawiri`n`i janbasi`n!” atamasi`ndag`i` maqalada student Mavluda Shi`mbergenova ati`zlarg`a jagilgan wotlarg`a, wo`rtke jan awirtadi`. “Basqa ma`mleketlerde qaladan jiraq shet wori`nlarda arnawli` taslandi`lar jag`iwshi` beton tasi`nan islengen u`lken imaratli` shi`g`i`ndi`xanalar bar. Bizde bolsa dus kelgen ori`nda jer betin jayrati`p, ku`ydirip turli na`rselerdi jag`i`w a`det tu`sinen qalmag`an.”¹

Avtordi`n` juwmag`i` uti`mli shi`qqan: “Shi`ni`nda da topiraqqa wot berip, jerdin` jamali`n kuydirip, woni`n` to`mengi qatlami`ndag`i` atababalari`mi`zdi`n`, tuwg`an-tuwi`sqanlari`mi`zdi`n` ha`m qudiretli tulg`alari`mi`zdi`n` pa`k siynelerin jandi`ri`p, wolardi`n` ruxlari`na shek keltirip ati`rg`an joq pa ekenbiz?!”

Pedagoglar qawiminin` basi`li`mi` bolg`an “Ustaz joli`” gazetasi`nda da moral temasi`ndag`i` materiallar ko`plep tabi`ladi`. Sebebi, mugallimlardin`n bala tarbiyasi`ndagi` orni` ayriqsha.

Sunday maqalalardin` biri jurnalist Qundiz Jumagalievani`n` “Miyrim sha`pa`a`t ti`msali`” boli`p tabi`ladi`. Maqala avtori` moral temasi`n wo`mirden mi`sallar ali`p su`wretleydi.

“El arasi`nda Qamarmanni`n` sha`kirti boli`p tani`lg`an Parwaz apa menen biz de sa`wbetles boli`p, og`an en` da`slepki sawali`miz to`mendegishe boldi`:

- Sawap islewge ne turtki boldi`?
- Sawap, qayi`r – saqawat isleymen desen`, imkani`mi`z ko`p, tek wo`zimizde haq niyet, jaqsi` tilek bolsa. Men sawap islerge qol urg`ani`mda aman-esenlikti oti`ri`p ta, turi`pta barli`q jaqsi` tileklerdi kaliyma qaytarg`anday ta`kirarlawg`a erinbeymen.”²

¹ “Qaraqalpaqstan jaslari`” gazetasi`, 2008 ji`l, 24 iyol.

² “Ustaz joli`” gazetasi`, 2006 ji`l, 21 mart.

K.Ernazarov, E.Mamatova h'əm İ.Toshaliyevlar o'zlarining "Reportërlëq xizmeti teoriyasi h'əm praktikasi" atli kitabi'nda internetti "Materiyallardi jaziw, jurnalistlik izertlewler o'tkiziw h'əmde jan'aliqlardi monitoringden paydalaniw mu'mkin bolg'an informatsiyaliq g'əziynesi"¹ - dep bah'alaydi.

Bu'gingi ku'nde ko'plegen gazeta-jurnallardi'n' internette elektron versiyalari bar h'əm olar ren'li foto, dawis h'əm video imkaniyatlari menen təmiynlengen. Internette mag'liwmatlar h'əm jan'aliqlardi tezlik penen jetkerip beriw imkaniyatlari jolg'a qoyilg'an, soni'n' menen birge tarmaqti'n' yadi shegaralanbag'an. Jan'alaniwlar izbe-iz ju'z berse de eskirek xabardi arxivlew mu'mkin, yag'ni'y kerek bolg'anda an'sat aship paydalaniw imkaniyati'na iye. Oqi'wshi'da ju'də u'lken mug'dardag'i mag'liwmatqa iye boliw joli bar bolsa da, bul xabarlar og'an "elekten" o'tkizilgin h'əm tərтіplep bekitilgen h'alda beriledi. Arxiv baspasi uliwmaliliq o'nimnin' bo'limine aylanadi h'əm oni bərh'ama alip oqi'w mu'mkin. Bunda h'əmme arxiv izlew mashinasi menen təmiynlengen. Bul arqali reaksion materiallardı sənəsi, temasi h'əm bo'limlerine qaray tabiw mu'mkin. Arxiv jurnalistika nətiyjeliginin' artiwi'na təsir etedi.

Bul shaxs Endryu Skott boldi, qalayda, oni'n' «Kompyuter texnologiyalari jurnalistikada» atli kitabi o'z oqirmanlari'n tapti.²

Internette h'ərqi'ylë waqit tosqinliqlari joq bolip barmaqta. Ko'pshilik jag'daylarda baspa basili'mi'ni'n' elektron versiyasi'n ol jari'qqa shiqpastan buri'n-aq oqi'wg'a boladi. Poligrafiyaliliq islep shig'ari'wg'a sarplang'an waqitqa basili'mdi jetkerip beriw h'əm saqlaw ushi'n da waqit qosilatug'in

¹ E4naza49v K.T. Mam359va !.M. Tashal83va □.E. R3p945§4l8k fa9l86a58 naza486asi va amal8§58. – T.: Uni versi tet. 2002. – B. 88.

² Skott E. Kompyutern?e texnologi i v jurnali sti ka. – M.: Nauka. 1999.

uzaq jerlerde operativlik h'aqqi`nda umi`tsa boladi`. Qalayda, bu`gingi ku`nde «Novi`y mir» jurnali`ni`n` taza nomerin İnternette Rostov universiteti kitapxanası`nan eki ay aldi`n oqi`wg`a boladi`.¹-dep jazadi` V.V. Kixtan.

İnternet jurnalistikani`n` əh`miyetli wo`zgesheligi – bul oni`n` interaktivligi, yag`ni`y ko`plegen virtual basi`li`mlar u`skenelengen forumlar yamasa miyman dəpterleri jərdeminde qi`zi`qqan oqi`wshi` menen operativ dialogqa kirisiv imkaniyati`. «Eki tərepleme baylani`s» arqali` redaksiya menen o`z-ara tu`siniwge erisilse, qi`zi`qli` maqala tsiklge yamasa turaqli` rubrikag`a tiykar sali`wi` mu`mkin.

“İnternette ju`da` keshikken xabarlar maksimum bir ku`nnen keyin beriliwi mu`mkin. Xabarda so`z etiletug`i`n waqi`yani`n` ani`qli`g`i` h`a`m a`piwayi`li`g`i`da ju`da` a`h`miyetli. Sonday-aq, jurnalist xabar tayarlap ati`rg`anda oni`n` oqi`wshi`lari` kim boli`wi` ekenligin (ma`selen, jaslar, sportshi`lar, abiturentler h`.t.b) de itibarg`a ali`wi` materialdi`n` sapali` shi`g`i`wi`na ta`sir etedi.” Dep jazadi` magistrant Gulmira Uzaqbergenova² wo`zinin` «Zamanago`y basqi`shta Internet janrlari` sistemasi`ni`n rawajlani`wi`» degen magistrlik dissertaciyasi`nda. (No`kis, 2010 ji`l).

Biz Internet haqqi`nda ken`irek keltirip ati`rg`ani`mi`zdi`n` ma`nisi “Vesti Karakalpakstana” gazetasi` wo`zinin` websayti`n tez-tez jan`alap barmaqta. Wonda rus tili arqali` elimizdi shet ellerge tani`sti`rmaqta.

Gazetani`n` websayti`nda berilgen materiallarda da a`dep-ikramli`q temasi` ken` sa`wlelengen. Vrach-rentgenolog A.Usenov penen joqari` kategoriyali` vrach K.Ti`ni`bekovlardi`n` “Tuberkulez – ne prigovor”³ dep atali`wi` da a`hmiyetli ma`seleni korsetedi. Avtorlar bilayi`nsha jazadi`:

¹ K8x5an.V.V. □nf94ma5s89nn□3 53xn919g88 j74nal8s58k3. – Rostov n/D.: F eni ks. 2006. – B. 218.

² Uzaqbergenova G. «Zamanago`y basqi`shta Internet janrlari` sistemasi`ni`n rawajlani`wi`» magistrlik dissertaciyasi`. No`kis, 2010 ji`l, 66 bet.

³ www.erkin.karakalpak.uz 04.02.2013 09: 42

“Tuberkulez — infektsiya, izvestnaya s glubokoy drevnosti i nazvannaya "chaxotkoy", tak kak zaboлевshie chaxli na glazax, uvyadali. Eto zaboлевanie yavlyatsya xronicheskoy infektsiey opredelennym tipom bakterii, kotoraya obshno porajaet legkie. Infektsiya tuberkuleza peredaetsya ne tak legko, kak drugie infektsionnye bolezni d'xateln'x putey, poskolku dlya togo, chtob? dostatochnoe chislo bakteriy popalo v legkie, neobxodimo povtornoe i dlitelnoe vozdeystvie chastits, v'delyaem'x pri kashle ili chixanii bolnogo. Sushestvennym faktorom riska yavlyatsya naxojdenie v perepolnenn'x pomesheniyax s ploximi sanitarnymi usloviyami i chast'yu kontakt s bolnymi tuberkulezom.”

Juwmaqta bolsa, “Protivoepidemicheskie meropriyatiya, kotor'e ozdorovlyayut ochagi bolezni, imeyut ochen bolshoe znachenie dlya profilaktiki dannogo zabolevaniya. Podobnye meropriyatiya provodyatsya, vozdeystvuya na vse zvenya epidemicheskogo protsessa: istochnik samoy infektsii, put ee peredachi i lits, kotor'e vospriimchiv'k etomu zabolevaniyu.” - dep jazadi`.

Man`g`i`tli` S.Gayi`pnazarovti`n` «Parikmaxer – eto moya professiya» ¹ maqalasi`nda jaslardi` a`dep-ikramli`qqa ta`rbiyalawshi` qatarlardi` ka`sip tan`law bag`dari`nda ashi`p bergen. Ma`selen, "Vse rabot'x xoroshi" — govoryat v narode. Samoe glavnoe professiey vladet tak, chtob? ona prinosila polzu obshestvu. Na perv'yu vzglyad, professiya parikmaxera ne tak populyarna, kak drugie. No eto tolko kajetsya. Na samom dele prakticheski vse bez isklyucheniya polzuyutsya uslugami masterov salonov, menyayushix nash oblik, vozvodyashix nastoyashie proizvedeniya iskusstva — razlichn'e pricheski, delayushix modeln'e strijki. Rabota parikmaxerov darit lyudyam radost. U kajdoy professii est svoi sekret?. Chtob? v sovershenstve ovladet eyu, nujno kropotlivo izuchat, postigat tayn'x tonkosti. I togda lyudi otsenyat rabotu po dostoinstvu.”

¹ www.erkinakaralpak.uz 26.09.2012 11: 56

Maqala juwmagi`nda “Drevnie mudrets?govorili, chto govorit o prekrasnom — samoe poslednee delo, nujno tvorit prekrasnoe. Parikmaxer Rimbay Xudaybergenov svoimi "zlot?mi" rukami kajd?y den tvorit chudesa, sozdavaya pricheski, delaya klientov krasiv?mi. On schastliv ot togo, chto poluchaet udovolstvie ot rabot?i dostavlyaet lyudyam radost. A samoy v?okoy otsenkoy ego rabot?yavlyayutsya slova blagodarnosti jiteley rayona” dep bayanlaydi`.

Bizin` pikirimizshe, ka`siptin` jaqsi`-jamani` joq. Tek na`tiyje miynette. A`dep-ikramli`q temasi`n arnawli` so`z etpese de bul material wo`zinde moralli`q xarakteri menen di`qqati`mi`zdi` tartti`.

Juwmaqlap aytqanda, “Vesti Karakalpakstana” gazetasi`nda a`dep-ikramli`q temasi` si`rtqi` avtorlar ta`repinen de, gazeta xi`zmetkerleri ta`repinen de jazi`lmaqta.

Rus tilindegi maqalalarda qaraqalpaq xalqi`ni`n` mentaliteti, da`stu`rleri saqlang`an.

Gazeta xi`zmetkerleri moral temasi`n sa`wlelendiriwde basqa gazetalardan wonshellı pari`qlanbaydi`. Biraq, journalist Klara Pirnazarovani`n` pi`ki`rleri uti`mli` shi`qqan.

Juwmaqlaw

Prezidentimiz İ.A.Karimov jurnalistler menen ush?ras?w?nda intervyu janr? tuwral? biraz jaqs? pikirler bildirgen edi. «Men en' bir o'tkir, en' bir ku'shli jurnalistler menen ush?ras?wd? og'ada qaleymen. Olar mag'an en' bir «q?y?n» sorawlard? bere bersin, sonda olarda yadtan toq?wsh?l?q ush?n h'esh qanday

tiykar qalmayd?h'a'm sonda olarda yadtan toq'wsh'iq ush'n h'eshqanday tiykar qalmayd?h'a'm sonda olar menin' aytqanlar'nd?g'ana jazatug' h bolad?»¹

Ras'nda da informatsiya a'sirinde jurnalistlarga ju'da' u'lken talap qoy'lp ot'f. Elimiz g'a'rezsizliginen son', jurnalistikan? to'rtinshi h'a'kimiyat da'rejesine shekem ko'teriwi unaml? qub'lf. Bul do'retiwshilik qanigelerine degen u'lken itibar dep oylaym'z.

Jurnalistika janrlar?a'sirlerden-a'sirlerge o'tkende mazmun jag'nan, forma jag'nan jan'alanp, o'zgerislerge ush'rap bizin' da'wirimizge jetip kelgen. Mine, bizin' analizge tartqan intervyu janr? da jurnalistikadag'? eski janrlard'h' biri biri esaplanad?. Qansha waq't o'tse de intervyu janrlar ishinde atamas'h da, qun'h da joy'lpay kiyat'f. Waq't o'tken say'h janrd'h' imkaniyatlar? ken'eyip barmaqta. On'h' formalar?ju'zege sh'qpaqta.

Baspa so'z erkinligi – so'z erkinligi, shaxs erkinligi, h'u'jdan erkinligi si'yaqli` siyasiy h'uqi`qlardan biri ekenligi h'a'm baspa so'zdin' erkin is ali`p bari`wi`, kisilerdin' baspa so'zden erkin paydalana ali`wi`, onda o'z pikir h'a'm tuyg'i`lari`n ko'rsete ali`w erkinligi, informatsiya ali`w h'a'm tarqati`w erkinligi ekenligi insan o'z aldi`nda turg'an tariyx`y ekanomikal`q siyasiy za'ru'riyatti` an'lap jetkende g'ana erkin boladi`, erkin pikirley aladi`. Baspa so'z erkinligide usi`nday belgilerga iye.

“Yerkin Qaraqalpaqstan” gazetasi`nda moral temasi` ken` planda sa`wlelengen. Wonda berilgen materiallarda xalqi`mi`zg'a ta`n unamsi`z a`detler sa`wlelengen. Al, jaslar gazetasi`nda bolsa, tek jaslar turmi`si`ndag`i` materiallar berilgeni menen wo`zgeshelenedi.

“Vesti Karakalpakstana” gazetasi`nda a`dep-ikramli`q temasi` si`rtqi` avtorlar ta`repinen de, gazeta xi`zmetkerleri ta`repinen de jazi`lmaqta.

¹ «Demokratiyal?q ja'mi yet – bi zi n` maqseti mi z.» // «Erki n Qaraqalpaqstan» gazetas?, 1997-j?l 4-yanvar.

Rus tilidagi maqalalarda qaraqalpaq xalqi`ni`n` mentaliteti, da`stu`rleri saqlang`an.

Gazeta xi`zmetkerleri moral temasi`n sa`wlelendiriwde basqa gazetalardan wonshelli pari`qlanbaydi`. Biraq, jurnalist Klara Pirnazarovani`n` pi`ki`rleri uti`mli` shi`qqan.

Juwmaqlap aytqanda, respublikami`zdi`n` bas gazetari` qag`az variant`nda da, elektron variant`nda da a`dep-ikramli`q temasi`n ken` sa`wlelendiriwge umti`lmaqta.

Paydalani`lg`an a`debiyatlar:

1. Каримов А. Бунёдкорлик фаровон қашт асоси. Тошкент, ۲۰۰۶.
2. Каримов И. Баркомол авлод- Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори. Тошкент, ۲۰۰۷.
3. Каримов И.А. Ўзбекистон XXI аср бўсақасида. Хавфсизликга тақдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари. Тошкент, ۲۰۰۸
4. Каримов И.К. Жамиятимиз мафкураси халқни халқ, миллатни миллат қилишга хизмат этсин. «Тафаккур» журнали бош муҳаррирининг саволларига жавоби. //«Тафаккур», ۲۰۰۸, Қў

5. Оммавий ахборот воситалари оаида Ўзбекистон Республикаси оонуни. Тошкент, э**ў йил гү декабрь.
6. Абдиазизова Н. Ўзбекистон ОАВ лари. Тошкент, Академия, ғ00ғН
7. Бекбаўлиев Д. Мен редакциядан. Нқис, араалпастан, э**қН
8. Ворошилов В.В. «Журналистика» Издателство Михаиова В.А 1999
9. Горохов. В.Н. «Основы журналистического мастерство» Москва «Высшая школа» 1989
10. Засурский Я.Н. Искушение свободы. Русская журналистикаУ э**0-ғ00н. Москва, МГУ, ғ00нН
11. Ким. Н.М. Жанры современной журналистики. СПб.У Михайлова В.А. ғ00н, энў-бет.
12. оожыобаева З. араалпақ шебиятында кқркем очерк (э980-*0 жыллар) Кандидатлық диссертациясы авторефераты, Нқис-1998.
13. Муминов Ф. Журналистика ижтимоий институт сифатида. Тошкент, Университет, э**ҳ
14. Муминова Ф. Современная международная журналистика. Ташкент, 2000
15. Лулат справочник. Тошкент, Зар-алам. ғ00қ
16. Палўанов Б. Публицистика тийкарлары. Нқис, МУ, ғ00е
17. Пельт В.Д. Дифференциация жанров газетной публицистики. М., 1984.
18. Рэндаль. Д. Универсальный журналист. Алматы. э**ү.
19. Тагаев О. «Публицистика жанрлары» «Укитувчи» э*ўү
20. Тертычный А Жанры аналитической журналистики. Москва, Пресс, 2003.
21. Черепанов М.С. Проблемы теории публицистики. М., э*ўқ.
22. Фихтилуис Э. Журналистиканы э0 аайдасы. Тошкент, ғ00э.
23. амдамов Ю. Замон ва мезон. Тошкент, Ўзбекистон, э**э

Izertlew da`regi si`pati`nda paydalani`lg`an materiallar

www.erkinkarakalpak.uz 03.07.2012 15:41

www.erkinkarakalpak.uz 31.05.2012 16:43

www.erkinkarakalpak.uz 15.05.2012 15:29

www.erkinkarakalpak.uz 04.02.2013 09:42

www.erkinkarakalpak.uz 26.09.2012 11:56

“Qaraqalpaqstan jaslari” gazetasi`, 2008-ji`l, 24 iyol.

“Qaraqalpaqstan jaslari” gazetasi`, 2008-ji`l, 20 iyol.

“Qaraqalpaqstan jaslari” gazetasi`, 2008-ji`l, 20 iyol.

- “Qaraqalpaqstan jasları” gazetasi, 2008-jil, 20 iyol.
- “Vesti Karakalpakstana” gazetasi, 2008 jil, 12 iyol.
- “Vesti Karakalpakstana” gazetasi, 2010 jil, 9 noyabr.
- “Vesti Karakalpakstana” gazetasi, 2010 jil, 6 noyabr.
- “Vesti Karakalpakstana” gazetasi, 2010 jil, 16 oktyabr.
- “To`rtku`lnoma” gazetasi, 2004 jil, 27 yanvar
- “Jipek joli” gazetasi, 2008 jil, № 20-21, 11 bet.
- “Ustaz joli” gazetasi, 2006 jil, 21 mart.